Gen Z 212 وخۆپیشاندانەکانی گەنجان لە مەغریب: لە بواری دیجیتاڵەوە بۆ شەقام.. ڕزگار ئاکرێی

لە ئێستادا کە پاییزی 2025 مەغریب شەپۆلێکی ناڕەزایی جەماوەری بەخۆوە دەبینێت کە پرسیارە بنەڕەتییەکانی سەبارەت بە دادپەروەری کۆمەڵایەتی، مافە سەرەتاییەکان، خراپبوونی خزمەتگوزارییە گشتییەکان و شەرعییەتی سیاسی رژێم، هێناوەتەوە سەر گۆڕەپانی سیاسی. ئەم بزووتنەوەیە، کە ناوی “Gen Z 212″*ی وەرگرت، بە ناوی کۆدی پەیوەندی نێودەوڵەتی وڵاتەکە، لە بۆشاییدا سەریهەڵنەدا. لە کەڵەک□ بوونی درێژخایەنی پەراوێزخستن، هەژاری، نەبوونی خزمەتگوزارییە بنچینەییەکان لە بواری تەندروستی و پەروەردە و بڵاوبوونەوەی بێکاری و گەندەڵی سەریهەڵدا. ئەم بزووتنەوەیە لەخۆوە دوای ڕووداوێکی دڵتەزێن لە نەخۆشخانەی حەسەنی دووەم لە شاری ئەگادیر دەستی پێکرد کە تیایدا ژنان لەکاتی منداڵبوون بەهۆی نەبوونی چاودێرییەوە گیانیان لەدەستد□ن. ئەو پریشکە بوو بە ڕاپەڕینێکی کۆمەڵایەتی کە بە خێرایی بڵاوبووەوە بۆ شارە گەورەکانی وەک ڕەبات، کازابلانکا، فاس، مەراکش، تارودان، سالا و ئوجدە و بەخێرایی بوو بە هۆکاری دەربڕینێکی گشتگیر کە نەوەیەکی تەواو لە گەنجانی مەغریبی بە تایبەتی چینی کرێکار و هەژار بە دەستیەوە دەناڵێنن.

ئەوەی گرنگە لەم بزووتنەوەیەدا تەنها فراوانی و بڵاوبوونەوەی جوگرافیی نەبوو، بەڵکو پشتبەستنی بە میکانیزمی نوێی ڕێکخستن و جوڵە بوو کە لە بواری دیجیتاڵەوە دەستی پێکرد و لەسەر زەوی دەنگدانەوەی هەبوو. لێرەدا پەیوەندی نێوان ئەزموونی مەغریب و چەمکی “چەپی ئەلیکترۆنی و خەباتی ئەلیکترۆنی” ئاشکرا دەبێت، کە تێیدا ڕەهەندێکی کۆمەڵایەتی بەرجەستە لەگەڵ ڕەهەندێکی تەکنەلۆژیایی-ڕێکخراوەیی کۆدەبێتەوە و شێوازێکی نوێی کرداری سیاسی بەرهەم دەهێنێت. هێزی سەرەکی ئەم مۆدێلە ئەوەیە کە سیاسەت لە نوخبە کۆنەکان وەردەگرێتەوە و دەیگەڕێنێتەوە سەر شەقام و گەنجان. بەردەوام جەخت لەوە دەکاتەوە کە تەکنەلۆژیا بێلایەن نییە. ئامرازی زاڵبوونە لە دەستی سەرمایەداری و ڕژێمە دیکتاتۆرەکاندا،

بەڵام لە هەمان کاتدا دەتوانێت ببێتە ئامرازی ئازادی ئەگەر بە شێوازێکی پێشکەوتووخواز و چەپ و ڕێکخراو بەکار بهێنرێت. ئەوەی لە مەغریب ڕوویدا ڕەنگدانەوەی ئەم ئەگەرییەیە: گەنجان بە ئامرازێکی سادە، بوارێکی گشتی دیجیتاڵی ئازاد و جێگرەوەیان دامەزراند کە تیایدا ڕەتکردنەوەی خۆیان بە دیکتاتۆرییەت و گەندەڵی و نادادپەروەری و پەراوێزخستنی ژیانی ڕۆژانەیان دەربڕی. ڤیدیۆ کورتەکان، میمەکان و مشتومڕی ئۆنلاین بوون بە ئامرازێکی ڕاستەقینە بۆ جوڵەی سیاسی، رێکخستن و بەرهەمهێنانی هۆشیارییەکی جەماوەری ڕەخنەگر—دوور لە میدیای فەرمی کە هەوڵی لەکەدارکردنی بزووتنەوەکە دەدا و سنوورداری دەکات بە توندوتیژی و تێکدان.

1. ڕێکخراوی دیجیتاڵی تۆڕی گەنجان میکانیزمی تەقلیدی تێدەپەڕێنێت و گۆڕەپانێکی نوێی خەباتی چەپ دروست دەکات.

ئەوەی ئەم بزووتنەوەیە جیا دەکاتەوە لەوانەی پێشخۆی تەنها داواکاری نییە، بەڵکو جەختکردنە لەسەر باشترکردنی تەندروستی و پەروەردە، دابینکردنی هەلی کار، لێپرسینەوە لە گەندەڵی و بەدیهێنانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی، لەوەش گرنگتر، شێوەی ڕێکخراوەیی ئەلیکترۆنی دیجیتاڵی و ئامرازەکانی کە بە وردی بیرۆکەی چەپی ئەلیکترۆنی بەرجەستە دەکات. تا ڕادەیەکی زۆر خۆی لە دەرەوەی چوارچێوەی تەقلیدی پارت و سەندیکاکان ڕێکخست کە لە بەر زۆر هۆکار پەیوەندییەکی لاوازیان لەگەڵ نەوەی نوێدا هەبوو و لە بەرچاوی زۆرێک لە ژنان و پیاوانی گەنج ببوونە پێکهاتەیەکی بیرۆکراتی وشک کە چیتر نەیاندەتوانی نوێنەرایەتی نیگەرانییەکانی خەڵکبن. بە پێچەوانەوە، بواری دیجیتاڵ ئاسۆیەکی کردەوە بە شێوازێکی تەواو جیاواز لە ڕێکخستن—لەسەر بنەمای نەرمی، خێرایی و کراوەیی. پلاتفۆرمەکانی وەک TikTok و Instagram و Facebook بوون بە ئامرازی بانگەشەو و کۆبوونەوە، لە کاتێکدا سێرڤەرەکانی Discord بوون بە “سەنتەری دیجیتاڵی خەڵک” بۆ گفتوگۆ، پلاندانان و بڕیاردانی بەکۆمەڵ و ئاسۆیی.
ئەم شێوازە ڕێکخراوەییە نوێیە گوزارشت لە جوڵەیەکی بنەڕەتی دەکات لە سەرووی چەمکی سەرکردایەتی تاکەکەسی یان مەرکەزییەتی پلەبەندی. چیتر یەک سەرکردە یان هەرەمی کۆمیتەی سەرکردایەتی نییە کە کۆنترۆڵی ڕووداوەکان بکات. بەڵکو گروپی تۆڕی ئاسۆیی هەن کە هەریەکەیان بڕیاری مەیدانی خۆیان دەدەن لە چوارچێوەی ئامانجە گشتییە هاوبەشەکاندا. ئەم لامەرکەزییەتە نیشانەی لاوازی نەبوو،

بەڵکو سەرچاوەی هێز بوو، چونکە قورس بوو بۆ دەسەڵات و دەزگا ئەمنییەکان بۆ چوونە ناو بزووتنەوەکە یان لەباربردنی و بە ئامانجگرتنی سەرکردایەتەکەی. تەنانەت کاتێک هەژمارەکان داخرابوون یان چالاکوانان، ژن و پیاو، دەستگیرکران، بزووتنەوەکە توانی خۆی بەرهەم بهێنێت و بەشایی ڕێکخراوەیی خۆی فراوان بکات. ئەم توانایە بە مانەوە و نوێبوونەوە ڕەنگدانەوەی ڕۆحی ڕاستەقینەی رێکخستن و ململانێی ئەلیکترۆنی دیجیتاڵی دەکات، کە تیایدا رێکخستن ئامێرێکی ڕەق نییە بەڵکو تۆڕێکی زیندووە کە توانای فراوانکردن و گۆڕینی بەپێی بارودۆخ هەیە.

بنەمای تۆڕی ڕێگە بە بزووتنەوەکە دەدات بە خێرایی و بە ئاسانی لە جوگرافیایەکی فراواندا بڵاو ببێتەوە لە شارە گەورەکانەوە بۆ ناوچە پەراوێزخراوەکان ئەو توانایەی نیشاندا کە بتوانێت خۆی لە سەرکوتکردنی مەیدانی و چاودێری دیجیتاڵی بپارێزێت. بەرپرسان بەردەوام هەوڵیان دا هەژمارەکان دابخەن، ناوەڕۆک بلۆک بکەن، یان ڕێکخەرەکان بکەنە ئامانج، بەڵام سروشتی لامەرکەزی بزووتنەوەکە کاریگەری ئەو هەوڵانەی سنووردار کرد. لەو ساتەدا ئەکاونتێک دادەخرێت، ئەکاونتێکی تر دەکرێتەوە. ئەو کاتەی کە پەیوەندییەکی ڕێکخراوەیی دەپچڕێت، کەناڵە جێگرەوەکان دەردەکەون. ئەم دینامیکە دەسەڵاتداران تووشی کێشەیەکی ڕاستەقینە دەکات: ئەوان ڕووبەڕووی “پرۆسەی رێکخراوی جەماوەری” دەبنەوە بە شێوازێکی نوێ کە کۆنتڕۆڵکردنی زەحمەتە نەک رێکخراوێکی تەقلیدی کە بتوانرێت بە دەستگیرکردنی سەرکردەکانی هەڵبوەشێنێتەوە.

ڕێکخراوی دیجیتاڵی تۆڕی شێوازێکی نوێی کلتوری سیاسی و ڕێکخستنە کە لە نێو کچان و کوڕانی گەنجی ئەمڕۆدا هاوبەشە. مشتومڕ لەسەر سەرقۆرەکانی دیسکۆرد تەنها بۆ دروشم و پلانی مەیدانی نەبوو. ئەوان بوون بە بەشایەکی پەروەردەیی هاوبەش کە گەنجان ئەزموونیان ئاڵوگۆڕ کرد، ستراتیجییەکانیان تاوتوێ کرد و زمانێکی هاوبەشی تێکۆشانیان چنی. لەم ڕوانگەیەوە، بواری دیجیتاڵ ئامرازێکی پەیوەندی بوو کە گۆڕا بۆ “قوتابخانەی چەپی کۆمەڵەی فرە پلاتفۆرم” کە هۆشیارییەکی سیاسی نوێی بەرهەم هێنا کە لە سەرووی سەرپەرشتی پارتە تەقلیدییەکان و گوتاری ڕۆشنبیری نوخبە. ئەوەی لێرەدا دەیبینین لەدایکبوونی ڕاستەقینەی بەشایەکی چەپی نوێیە کە لە خوارەوە سەرهەڵدەدات، بە دەستپێشخەری خودی، بە کاری بەکۆمەڵ—لەسەر بنەمای تەکنەلۆژیا وەک ئامرازێکی ئازادیخواز نەک وەک ئامرازێکی زاڵبوون لە ژێر کۆنتڕۆڵی کۆمپانیاکانی سەرمایەداری دیجیتاڵی و دەوڵەتە دیکتاتۆرەکان.

دەتوانین بڵێین ئەو تۆڕە لەڕێکخراوەی دیجیتاڵی کە گەنجانی

مەغریبی دروستیان کردووە، دەربڕینی پراکتیکی پێشنیاری چەپی ئەلیکترۆنی کە دەوڵەت ئەمڕۆ بواری دیجیتاڵی بۆتە گۆڕەپانێکی گرنگی خەباتی چینایەتی. هەروەک چۆن کارگە، کێڵگە و فەرمانگەکان گۆڕەپانی سەرەکی ڕووبەڕووبوونەوەی نێوان سەرمایە و کرێکارن، ئینتەرنێت بووە بە "کارگە"ی تەواوکەری نوێ بۆ بەرهەمهێنانی هۆشیاری و ڕێکخستنی بەرگری. جیاوازییەکە ئەوەیە کە ئەم کارگە نوێیە شوێنێکی ماددی نییە کە بە دیوار دەورە درابێت. ئەمە بۆشاییەکی کراوەیە و جوڵاوە کە بازنەی گفتوگۆ فراوان دەبێت و دەستپێشخەرییەکان بە ئاسانی دەردەکەون–کەسایەتییەکی جیهانی و نێودەوڵەتی پێدەبەخشێت، چونکە سنوورە نەتەوەییەکان دەشکێنێت و دەرفەتی پەیوەندی و هەماهەنگی لە نێوان بزووتنەوەکانی دوور لە ڕووی جوگرافییەوە بەڵام لە جەوهەری هاوشێوەدا دەڕەخسێنێت.
ئەگەر بزووتنەوەی مەغریب بەراورد بکەین لەگەڵ ئەزموونەکانی تری ناوچەکە بۆمان دەردەکەوێت کە تایبەتمەندییەکی تایبەتی هەیە. بۆ نموونە لە تونس لە ساڵی 2011 ڕۆڵ پلاتفۆرمی دیجیتاڵی بە جموجۆڵ بەکارهێنرا. لە لوبنان لە ساڵی 2019، واتساپ و تێلێگرام بوونە ئامرازی سەرەکی بۆ ڕێکخستنی خۆپیشاندانەکان. بەڵام لە مەغریب لە ساڵی 2025 دا شاهیدی هاتنە ناوەوەی نەوەیەکی تەواو بووین کە سیاسەت تەنها لە ڕێگەی دیجیتاڵیزەکردن دەناسێت و بواری دیجیتاڵی وەک درێژکراوەیەکی سروشتی ژیانی خۆی دەبینێت. هەر ئەمەش کە بزووتنەوەی "Gen Z 212" دەکاتە یەکەم ڕاپەڕینی دیجیتاڵی لە جیهانی عەرەبیدا، و ئەوە دووپات دەکاتەوە کە داهاتووی خەباتی چەپ بەبێ هەڵمژینی ئەم گۆڕانکارییانە و بەکارهێنانیان بە شێوەیەکی کاریگەر نابێت–لەڕێگەی بنیاتنانی نێودەوڵەتی چەپی دیجیتاڵی و بەدیلی تەکنەلۆژیای پێشکەوتووخواز کە سنوورە نەتەوەییەکان تێدەپەڕێنێت و ئەزموونەکان لە سەرانسەری جیهاندا هەماهەنگی و بەیەکەوە دەبەستێتەوە.

2. **داواکارییە بەرزکراوەکان ڕەنگدانەوەی ناوەڕۆکی زیندووی چەپە سەبارەت بە دادپەروەری کۆمەڵایەتی و پێداویستییە جەماوەرەکان.**

ئەوەی لە ئەزموونی گەنجانی مەغریبدا سەرنج ڕادەکێشێت ئەوەیە کە ئەو داواکاریانەی لەسەر شەقام و ئینتەرنێت بەرزیان کردووەتەوە، سەرەڕای سادەیی ڕاستەوخۆیان، ناوەڕۆکێکی چەپی قووڵیان هەڵگرتووە هەرچەندە زۆربەیان سەر بە هیچ ڕێکخراوێکی سیاسی نین. ئەم گەنجانە بە ئاگایی یان

لە ڕێگەی هەستێکی سیاسی بەکەمێکەوە درکیان بەوە کرد کە هێزی هەر بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخواز لە بنیاتنانی زەمینەی هاوبەشدایە. ئەوان نوقمی شەڕ و ناکۆکی ئایدۆلۆژیای نوخبەیان نەبوو. هەرچەندە ئەم جۆرە مشتومڕە بۆ گەشەی ڕۆشنبیری چەپ گرنگن، بەڵام دەیان ساڵە هێزەکانی چەپیان لە نێوان قوتابخانە ڕکابەرەکان و وردەکارییەکانی تیۆری بەتاڵ پەرت و بڵاو کردووەتەوە. ئەم گەنجانە لە ماندووبوونی ڕۆشنبیری تێپەڕاند و قیبلەنما بەرەو ئەو شتانە ڕێک خستەوە کە پەیوەندی بە جەماوەری هەژاری کرێکارەوە هەیە—لە واقیعی سەر زەوییەوە بەرەو تیۆری دەست پێدەکات، نەک بە پێچەوانەوە. لێرەدا چەپ بەوە ناپێورێت کە کێ دروشمی مارکسیستی بەرز دەکاتەوە یان تەنها سیاسەتی سۆسیالیستی لە تیۆری دەنووسێت یان دووبارەی دەکاتەوە، بەڵکو بەوە دەپێورێت کە لە ڕووی پراکتیکی و تیۆرییەوە بەشداری دەکات لە باشترکردنی ژیانی کرێکارانی هەژار لە بوارەکانی تەندروستی، پەروەردە، کار، کەرامەت، ماف و دادپەروەری و کاریگەری لەسەر ڕێڕەوی خەباتی ڕۆژانەیان—تەنانەت ئەگەر سنووردار بێت. هەنگاوی وردە وردە ئەو داواکاریانەی داڕشتووە بریتییە لە باشترکردنی پەروەردەی گشتی، دەستەبەرکردنی چاودێری تەندروستی بەخۆڕایی و کاریگەر، دابینکردنی هەلی کار بە دەستەبەرکردنی کەرامەتی مرۆڤ، بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و بەدیهێنانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی لە دابەشکردنی سەرچاوەکاندا. ئەم داواکاریانە نوێنەرایەتی کرۆکی زیندووی بیری چەپ دەکەن چونکە نادادپەروەری، خەباتی چینایەتی و پێداویستی ڕۆژانەی خەڵک لە ناوەڕاستدا دادەنێن کە کردارییان لێوە سەرچاوە دەگرێت.

3. **سەرکوتکردنی مەیدانی و دیجیتاڵی میکانیزمی کۆنترۆڵی مۆدێرن ئاشکرا دەکات، هەروەها هۆشیاری بەرگری دیجیتاڵی بەهێز دەکات**

بزووتنەوەی گەنجان لە مەغریب تەنها شەپۆلێکی ناڕەزایی ئاشتیخوازانە نەبوو کە بە گوتاری سیاسی یان بەڵێنی چاکسازی ڕووبەڕوو بووەوە. هەر لە یەکەم ساتەوە وەک هەڕەشەیەکی وجودی بۆ سەر ڕژێم مامەڵەی لەگەڵدا کرا، کە لە سەرکوتکردنی سەختی مەیدانی گەنجاندا ڕەنگی دایەوە. هێزە ئەمنییەکان لە هەندێک ناوچە گوللەی زیندوویان بەکارهێناوە، بەتایبەتی لە لەقلیای نزیک ئەگادیر کە

شەهیدان بەر گوللەی ژاندارمری کەوتوون، لەگەڵ گازی فرمێسک ڕێژ و لێدانی گۆچان و ڕاونانی شەوانە و دەستگیرکردنی سەدان کەس کە ڕێژەیەکی زۆریان مێردمنداڵ بوون. ئەم سەرکوتکردنە کاردانەوەیەکی کۆنتڕۆڵ نەکراو نەبوو بەڵکو سیاسەتێکی حسابکراو بوو بۆ تۆقاندنی نەوەیەکی تەواو و شکاندنی ئیرادەی پێش ئەوەی هۆشیاری ڕێکخراوەیی ڕەگ داکوتێنێت. سەرکوتکردنی مەیدانی لەگەڵ شێوازێکی سیستماتیک بوو بۆ جیاکردنەوەی ناوچە گڕبووەکان لە ڕێگەی خاڵەکانی پشکنینی ئەمنی، گەمارۆدانی گەڕەکە جەماوەریەکان و داخستنی ڕێگاکان بۆ ڕێگریکردن لە هاتوچۆی خۆپیشاندەران لە نێوان شارەکاندا. دەستگیرکردنی بەکۆمەڵ بۆ چۆڵکردنی شەقامەکان بەکارهێنرا. لە هەمووی گرنگتر ئەوەیە کە دەسەڵاتداران جەختیان لەسەر ئامانجکردنی گەنجان و مێردمنداڵان کردووە، چونکە ئەوان بڕبڕەی پشتی بزووتنەوەکە بوون.

ئەم ڕوخسارە خاوی سەرکوتکردنی مەیدانی هاوکات بوو لەگەڵ ڕوخسارێکی دیجیتاڵی نەرم. دەستبەسەرکردنی دیجیتاڵی و کوشتنی دیجیتاڵی میکانیزمێکی هاوتەریبن بۆ ئامانجی بواری ئۆنلاین. ئەکاونتەکان سڕانەوە، ناوەڕۆک بلۆک کران و دەستگەیشتن بە گفتوگۆی گرووپ سنووردار کرا. بەم شێوەیە بینیمان دەسەڵاتداران "سەرکوتکردنی دووانە" ئەنجام دەدەن، لە شەقامەکان بە گۆچان و گوللە و لەسەر تۆڕ لە ڕێگەی ئەلگۆریتمەکان و خنکاندنی پلاتفۆرمەکان.

بەڵام ئەوەی دەسەڵاتداران پێشبینییان نەدەکرد ئەوەیە کە ئەم سەرکوتکردنە لەبری وەستاندنی بزووتنەوەکە، هۆشیاری دیجیتاڵی و مەیدانی بەهێز کرد. لەسەر شەقام، گەنجان شێوازی نوێی کۆبوونەوەیان داهێنا: خۆپیشاندانی شەوانەی گەڕۆک، پشت بەستن بە گروپی بچووک لە جیاتی ڕێپێوانی گەورە و بەکارهێنانی گەڕەکەکان وەک شوێنێک بۆ ناڕەزایی ناوخۆیی ئەم تاکتیکە وایکرد پۆلیس بتوانێت بزووتنەوەکە بشکێنێت و دەرفەتی بۆ ڕێکخستنی ناوخۆیی ڕەخساند. لە بواری دیجیتاڵدا، مشتومڕ بە خێرایی گۆڕا لە هەژماری قەدەغەکراوەوە بۆ ئەکاونتی جێگرەوە و بۆ پلاتفۆرمی پارێزراوتر، لەگەڵ بەکارهێنانی بەربڵاوی VPN و رەمزاندن.

سەرکوتکردنی مەیدانی سنوورەکانی سیستەمی دیکتاتۆری ئاشکرا کرد چونکە چیتر ڕووبەڕووی جەماوەرێکی تووڕە نەبووەوە بەڵکو ڕووبەڕووی نەوەیەکی دیجیتاڵی بووەوە کە توانای خۆگونجاندنی هەیە. لەگەڵ هەر هەوڵێک بۆ سەرکوتکردن، گەنجان ڕێکخراوەکەیان بە نەرمی پێکهه□ناوەتەوە و هۆشیاریان گەشەی کردووە کە ململانێ لەگەڵ دەوڵەت یەک لایەنەنییە، بەڵکو گشتگیرە و جەستەی شەقام و هۆشیاری لە

تۆڕەکەدا دەکاتە ئامانج. لێرەدا جەوهەری ئەوەی چەپی ئەلیکترۆنی پێی دەڵێت “شەڕی چینیایەتی دیجیتاڵ” دەردەکەوێت، کە ئامرازە مۆدێرنەکانی سەرکوتکردن لەگەڵ ئامرازە کلاسیکییەکان یەکدەگرن.
ئەوە ڕوون بۆتەوە کە کۆنترۆڵی شەقام لە کۆنتر□□□ی دیجیتاڵی جیا ناکرێتەوە، کاتێک دەوڵەت گوللە دەنێت بە لاشەکانەوە، لە هەمان کاتدا بلۆک دەخاتە سەر هەژمارەکان. بەڵام بەرگری بەدرێژایی هەردوو ئاڕاستەکەش گەشە دەکات: لەسەر شەقام بە فراوانکردنی تاکتیکی مەیدانی جەماوەری و لەسەر تۆڕ بە داهێنانی ئامرازەکانی پاراستن و ڕێکخستنی جێگرەوە. ئەم کارلێکردنە لە نێوان کێڵگە و دیجیتاڵدا ئاسۆیەکی ڕاستەقینە بۆ چەپی ئەلیکترۆنی دەکاتەوە بۆ پەرەپێدانی پرۆژەیەکی نێونەتەوەیی بۆ ئازادکردنی مر□قایەتی و تەکنەلۆژیا. توانای تێپەڕاندنی سەرکوتی دیجیتاڵی ڕەنگدانەوەی گەشەسەندنی هۆشیاری سیاسییە سەبارەت بە پێویستی کۆنتر□□□کردنی ئامرازەکان و بنیاتنانی تەکنەلۆژیای چەپی پێشکەوتووخواز، نەک بەجێهێشتنیان بە تەواوی لە دەستی کۆمپانیا سەرمایەدارەکان و دەوڵەتە دیکتاتۆرەکان.

4. گۆڕینی وزەی خۆڕسکی گەنجان بۆ پڕۆژەیەکی ئازادیخوازی ڕادیکاڵ و ڕێکخراو

سەرەڕای بەهێزی ئەم مۆدێلە، ئاستەنگەکان هێشتا گرنگن. نەبوونی هەماهەنگی ناوەند لەوانەیە ببێتە خاڵی لاوازی ئەگەر دیدێکی ستراتیجی درێژخایەن بلووری نەبێت. لەوەش گرنگتر ئەوەیە کە داواکارییە نیمچەییەکان پێویستە بە ئاسۆیەکی ئازادیخوازی گشتگیرەوە ببەسترێتەوە بۆ ئەوەی بزووتنەوەکە لە بواری چاکسازیدا نەمێنێتەوە. لێرەدا پێویستیی چەپی ئەلیکترۆنی بنچینەیی وەک تەوژمێکی ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەیی ڕێک بخرێت کە کار دەکات بۆ گۆڕینی وزەی خۆڕسک بۆ پرۆژەیەکی ئازادی سیاسی کە خەباتی دیجیتاڵی و لەسەر زەوی یەکدەخات، داواکارییە دەستبەجێکان بە دیدێکی سۆسیالیستی ڕادیکاڵەوە دەبەستێتەوە، و لەسەر بنەمای هاوبەشی فراوان و گشتگیر دامەزراوە کە هاوپەیمانییەکی فراوان بۆ بەدەستهێنانی گۆڕانکاری گۆڕین بنیات دەنێت.
ئەم بزووتنەوەی گەنجان و جەماوەریە بە ڕوونی ڕۆحی چەپێکی کراوە دەردەخات کە گۆشەگیری لە نێو بازنەی نوخبەدا ڕەتدەکاتەوە و کار بۆ کردنەوەی چەندین سەکۆ دەکات بۆ گفتوگۆ و کاری هاوبەش. لە بۆشاییەکانی گفتوگۆی دیجیتاڵدا نە پاسەوانی ئایدۆلۆژی هەبوو و نە

هەرەمی زیادەڕەوی، بەڵکو گفتوگۆی ئازاد، فرە دەنگ و ئازادی پێشنیارکردنی بیرۆکەکان هەبوو. ئەوەی چەسپێنرا و بەردەوام بوو و وەرگێڕدرا بۆ کرداری سیاسی ئەو خاڵانە بوون کە کاریگەری لەسەر ژیانی خەڵک هەبوو. لێرەدا مانای ڕاستی□قینەی دیموکراسی جەماوەری بەشداربووانە بەدی دێت: ڕێکخراوی کۆمەڵ دەبێتە ئامرازێک بۆ یەکخستنی هەوڵەکان لە دەوری خزمەتی جەماوەر نەک ئەوەی کە ڕۆشنبیرانی نوخبەی دڵخۆش دەکات. ئەم ئاراستەکردنە دەرفەتێکی مێژوویی بۆ چەپ دەکاتەوە بۆ نوێکردنەوەی خۆی، بەو مەرجەی واز لە مەیلی قۆرخکردنی بیر و کەلتووری دابەشبوون بهێنێت کە ماوەیەکی زۆرە ئیفلیج کردووە.

ژنان و پیاوانی گەنج پەیامێکی ڕوونیان نارد: ئێمە چاوەڕێی چارەسەری سەرەوە بۆ خوارەوە ناکەین و خۆمان بە ناکۆکی نەزۆکەوە سەرقاڵ ناکەین. ئێمە کارەکانمان لەسەر ئەو بابەتانە بنیات دەنێین کە بۆ ژیانی ڕۆژانەی خەڵک گرنگن. ئەم هۆشیارییە دیالێکتیکییەی پراکتیکی هێز بە بزووتنەوەکە دەبەخشێت و توانای بڵاوبوونەوە و فراوانبوونی دەدات. کرێکاران و دەستفرۆشان و رۆشنبیران گرنگی بەوە نادەن کە ئایا دەقی یاسایی لەلایەن مارکس، لینین، ترۆتسکی، ماو یان ئەوانی ترەو□ یە—سەرەڕای ڕۆڵی مێژوویی گەورەیان لە بیری مرۆڤایەتیدا—بەڵکو گرنگی بە دۆزینەوەی نەخۆشخانەیەکی گونجاو، قوتابخانەیەکی بەڕێز، دەرفەتی کار، یەکسانی و شکۆمەندی لە ژیانی ڕۆژانەدا دەدەن، دوور لە گەندەڵی و دەسەڵاتخوازی. ئەمانە خاڵە هاوبەشەکانن کە گۆڕەپانی کۆبوونەوەکەیان پێکهـێناوە و دەتوانن ببنە بنەمایەک بۆ چەپ بۆ بنیاتنانی پڕۆژەیەکی ئازادیخوازی ڕادیکاڵ کە بارودۆخی ئێستا تێدەپەڕێنێت و ڕۆڵی خۆی وەک ئامرازێکی گۆڕانکاری بەرەو ئازادی سۆسیالیستی دەگێڕێتەوە.

5. لە تۆڕەکەوە بۆ شەقام ئاسۆی چەپێکی نوێ

گرنگە جەخت لەوە بکەینەوە کە چەپی ئەلیکترۆنی خۆی وەک جێگرەوەیەک بۆ هێزە مێژووییەکانی چەپ یان ئەزموونی ڕێکخراوەیی نیشان نادات کە بە درێژایی دەیان ساڵ خەباتی گەورەیان لە هەموو بوارەکاندا کەڵەکەکردووە. بەڵکو بەردەوام دەبێت و پەرەی پێدەدات و تەواویان دەکات و ڕەهەندێکی نوێ دەخاتە سەر ئامرازە سیاسی و ڕێکخراوەیی و فیکری کە چەپ لە شەڕە در□□ژ و ئاڵۆزەکەی دژ بە سەرمایەداری و دیکتاتۆریدا بەکاری دەهێنێت. ئەوەی جیای دەکاتەوە ئەوەیە کە

وەڵامی واقیعێکی نوێ دەداتەوە کە لەلایەن شۆڕشی دیجیتاڵییەوە پێکهاتووە، کە ئامرازەکانی تێکۆشان فراوان بوون و بواری دیجیتاڵی و پلاتفۆرم و تۆڕەکان دەگرێتەوە کە کۆنتڕۆڵی هۆشیاری جەماوەر دەکەن و ئاراستەی گفتوگۆی گشتی دەکەن.

کەواتە ڕۆڵی پارتە چەپەکان، سەندیکاکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانی ئێستا ڕەتناکاتەوە، بەڵکو داوایان لێدەکات داهێنان و نوێبوونەوە بکەن، ڕەهەندی دیجیتاڵی تێکەڵ بە ستراتیجی ڕێکخراوەیی و سیاسیان بکەن و بەسەر بیرۆکراتی و ئایدیۆلۆژیای داخراودا زاڵ بن. ئەو تەحەدایەی ئەمڕۆ ڕووبەڕووی چەپ دەبێتەوە تەنها ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەداری تەقلیدی و ڕژێمە دیکتاتۆرەکان نییە، بەڵکو ڕووبەڕووبوونەوەی سەرمایەداری دیجیتاڵی کە کۆنترۆڵی چینایەتی بە شێوەیەکی نەرمتر و شاراوەیەتر بەرهەمهێناوەتەوە—لە ڕێگەی داتا، ئەلگۆریتمەکان، و چاودێری دیجیتاڵی بەربڵاو.

ئەوەی گەنجان لە مەغریب دروستیان کرد بانگەوازێکی ئاشکرا و بەپەلەیە بە هەموو هێزەکانی چەپ. ڕێکخستنی سیاسی چیتر بژاردەی یەک ڕێڕەو نییە. دەبێت فرە پلاتفۆرم، کراوە، نەرم و شەفاف بێت و زیرەکانە مامەڵە لەگەڵ ئامرازەکانی سەردەمی دیجیتاڵ بکات. ئەم تێڕوانینە تەواوکەرە مانای وازهێنان لە پێکهاتە کلاسیکییەکان نییە کە مێژووی خەباتی چینایەتییان کەڵەکەکردووە. پێویستی بە بنیاتنانەوەی ئاسۆیی و نەرمی هەیە بۆ ئەوەی لە جەماوەر نزیکتر بن و توانای وەڵامدانەوەی خێرایان هەبێت، بەتایبەتی لەگەڵ نەوەی گەنج. ئەزموونی گەنجانی مەغریب نموونەیەکی زیندووە لە ڕێگەی داهێنانی پێکهاتەی دیجیتاڵی تۆڕی کاریگەر، بەڵام ئەمە پێویستی بەپەلە بە چوارچێوەی سیاسی و ڕێکخراوەیی و سەندیکای کرێکاران ناهێڵێت کە بتوانێت ئەم وزانە بپارێزێت و خۆپیشاندانەکان بەڕێوە ببات و بیانگۆڕێت بۆ دەستکەوتی هەمیشەیی.

ئەمەش پێویستی بە بەدەستهێنانی یەکگرتنێکی دیالێکتیکی لەنێوان کۆن و نوێیە: لەنێوان خەباتی مەیدانی و تەوژمی دیجیتاڵی؛ لەنێوان ئەزموونی مێژوویی چەپ و بوێری و نەرمی نەوەی دیجیتاڵ. ئەم دیالێکتیکە لە نێوان بەردەوامی و نوێبوونەوە لەوانەیە دەرفەتی سەرهەڵدانی ئەمڕۆی چەپ ببەخشێت، لەسەر ئاستی ناوخۆیی لە باشووری جیهان و لەسەر ئاستی جیهان بە گشتی. کەواتە چەپی ئەلیکترۆنی بانگەوازێکە بۆ نوێکردنەوەی تەواوی پڕۆژەی چەپ لە ڕێگەی پەرەپێدان و نوێکردنەوەی ئامرازە ڕێکخراوەیی و سیاسییەکان و

ڕۆشنبیرییەکانی و دیجیتاڵی و تەکنیکی و شتی تریش شانبەشانی کاری هاوبەش و هاوپەیمانی لەسەر بنەمای خاڵەکانی کۆبوونەوە بنچینەی سەرەکی. هەروەها جەخت لەسەر پێویستی بەهێزکردنی ڕۆڵی سەرکردایەتی گەنجان لە نێو ڕێکخراوە چەپەکاندا دەکاتەوە، دەستەبەرکردنی نوێبوونەوەی ڕۆشنبیری و ڕێکخراوەیی و کردنەوەی بۆشایی بۆ داهێنان و نوێکردنەوەی وزە داهێنەرەکانیان بۆ ئەوەی لە جەرگەی بڕیاردان و کاری خەباتگێریدا بێت. وە پەیوەندی چەپ لەگەڵ ژیانی کرێکاران و هەژاران و نەوەی گەنج بەهێز دەکات لە سەردەمی هەژموونی سەرمایەداری و دیکتاتۆری. داهاتووی چ□پ ک□ تێدەگات گۆڕەپانی خەباتی چینایەتی ئەمڕۆ لە قوڵایی شەقامەوە تا دوورترین خاڵی بواری دیجیتاڵی درێژ دەبێتەوە. بزووتنەوەی Gen Z 212 سەلماندی کە پەیوەندی نێوان هێزە چەپەکان و نەوەی گەنج تەنها بە تێکەڵکردنی خەباتی سەر زەوی لەگەڵ ئامرازەکانی ڕێکخستنی دیجیتاڵی و شێوەی نوێی ڕێکخستن و گوتاری سیاسی گەشە دەکات و ڕەگ دەگرێت. ئەمە دەرسێکە نەک تەنها بۆ هاوڕێ ئازیزەکانی چەپ و هێزە پێشکەوتووەکان لە مەغریب، بەڵکو بۆ هەموو چەپی جیهانی.

هەموو هاوسۆزییەک لەگەڵ کچان و گەنجان و جەماوەری زەحمەتکێش لە مەغریب کە بە هۆشیاری و ب□و□رییەوە ڕووبەڕووی سەرکوت و پەراوێزخستن دەبنەوە و لە پێناو ژیانێکی شکۆمەند و دادپەروەری کۆمەڵایەتی ڕاستەقینەدا تێدەکۆشن. هەموو هاوسۆزییەک لەگەڵ هێزە چەپ و پێشکەوتووەکان و سەندیکاییەکان و مافەکانی مرۆڤی مەغریبی کە لەگەڵ گەلدا دەوەستن و بەرگری لە مافەکانیان و ئازادی ڕێکخستن و ڕادەربڕین و بەهاکانی دادپەروەری و یەکسانی دەکەن.

Rezgar Akrawi

تێبینیەکان:

*Gen Z: ئەو نەوەیەی لە ناوەڕاستی 1990 تاوەکو دەیەی دووەمی سەدەی بیست و یەک لەدایک بووە. لە ژینگەیەکی دیجیتاڵیدا گەورە بووە، تەکنل□ژیا و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان وەک بەشێکی گرنگی ژیانی ڕۆژانە بەکاردەهێنێت، و جیهانی فیزیکی و مەجازی تێکەڵ دەکات.

** “چەپی ئەلیکترۆنی” تەوژمێکی چەپی مۆدێرنە کە بەدوای پەرەپێدانی ئامرازەکان، گوتارەکان و میکانیزمی ڕێکخراوەیی چەپی تەقلیدی دەگەڕێت بە بەکارهێنانی تەکنل□ژیای دیجیتاڵی و بواری

تۆڕی لە رێکخستن، گفتوگۆ و جموجۆڵدا. خۆی وەک جێگرەوەیەک بۆ هێزە مێژووییەکانی چەپ نیشان نادات. بەڵکو تەواوکەریان و پەرەیان پ□□د□دات و داوای تێکەڵکردنی پلاتفۆرمی دیجیتاڵی و دیموکراسی بەشداربووی لەگەڵ خەباتی مەیدانی دەکات بۆ بەستنەوەی پرسیارە تیۆرییەکان بە پێداویستییەکانی ژ□زانەی جەماوەری هەژاری کرێکار.

سەرچاوەکان:

□. Le Monde Afrique – "Moroccan protesters call for prime minister's resignation" (October 2, 2025)
https://www.lemonde.fr/en/le-monde-africa/article/2025/10/02/moroccan-protesters-call-for-prime-minister-s-resignation_6746020_124.html

□. AP News – "Moroccan youth protests erupt after deaths in Agadir hospital" (October 1, 2025)
https://apnews.com/article/912ca1a9dbc42e6d3d2f8a1067eb12f9

□. Reuters – "Morocco's youth, police clash for fifth night of protests demanding education, health care" (October 1, 2025)
https://www.reuters.com/world/africa/moroccos-youth-police-clash-fifth-night-protests-demanding-education-health-care-2025-10-01

□. The Guardian – "First deaths in Morocco's youth-led anti-government protests as police open fire" (October 2, 2025)
https://www.theguardian.com/world/2025/oct/02/first-deaths-in-moroccos-youth-led-anti-government-protests-as-police-open-fire

□. Al Jazeera – "7 questions that explain what is happening in Morocco's Gen Z protests" (October 2, 2025)
https://www.aljazeera.net/news/2025/10/2/7-%D8%A3%D8%B3%D8%A6%D9%84%D8%A9-%D8%AA%D8%B4%D8%B1%D8%AD-%D9%85%D8%A7-%D9%8A%D8%AC%D8%B1%D9%8A-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D8%AD%D8%AA%D8%AC%D8%A7%D8%AC%D8%A7%D8%AA-%D8%AC%D9%8A%D9%84-%D8%B2%D8%AF

□. BBC – "First killings in Morocco since Gen Z protests erupted"
https://www.bbc.com/news/articles/cgrqpekyxpvo

□. "The most prominent intellectual and organizational

foundations of the electronic left”
https://libcom.org/article/most-prominent-intellectual-and-organizational-foundations-electronic-left-e-left

□. Gen Z 212 and Youth Protests in Morocco: From the Digital Sphere to the Street
https://znetwork.org/znetarticle/gen-z-212-and-youth-protests-/in-morocco-from-the-digital-sphere-to-the-street

---

ئەنتۆنیۆ گرامشی: لە نێوان شۆڕشگێڕی ترانس کولتووری و گۆڕینی میحوەرەکان بەرەو ئەندامێتی.. و . لەعەر□ بیەوە (یاسین لەتیف)

ئەنتۆنیۆ گرامشی: لە نێوان شۆڕشگێڕی ترانس کولتووری و گۆڕینی میحوەرەکان بەرەو ئەندامێتی نا وابەستەیی – ڕێبازێکی پۆست کۆلۆنیالیزم)..

‏“هەرچەندە مێژووی هەر وڵا تێک کۆنتر بێت، ئەو چینە کەڵەکەبووانەی تەمەڵ و مشەخۆرن لەسەر ‘میراتی کۆن’ دەژین، هاوکات خانەنشینەکانی مێژووی ئابووری ژمارەیان زیاتر و قورستر دەبن.” ئەنتۆنیۆ گرامشی (١٨٩١-١٩٣٧)، بیرمەندی مارکسیزمی ئیتاڵی، بە ی□ک□ ل□ دیارترین کەسایەتیە ڕۆشنبیرەکانی سەدەی بیستەم دادەنرێت. بەشداریەکی قووڵی تیۆری لە بیری سیاسی و کولتووری و کۆمەڵایەتیدا کردووە ، بیرۆکەکانی چوارچێوەی سنوری ئیتالیایان تێپەڕاندووە و بوون بە ئامرازی شیکاری جیهانی بە تایبەتی لە چوارچێوەی لێکۆڵینەوەکانی پۆست کۆلۆنیالیزم ، لێکۆڵینەوەکانی گرامشی لە دەوری خوێندنەوەی شۆڕشگ□□کی ترانس کولتوری دەسوڕێتەوە لە گەڵ تەرکیز کردنە سەر چەمکی هەژموون . بیرۆکەی ئۆرگانیک و گۆڕانکاریە کولتووری-

سیاسیەکان کە دەتوانن بەشداربن لە بنیاتنانی ئەرگانیکی ناوابەستە لە ڕێگەی ڕێبازی پۆست کۆلۆنیالیزمەوە . ئامانجی تووژینەوەکە ئاشکرا کردنی ئەوەیە کە چۆن بیرۆکەکانی گرامشی بەکاربهێنرێت بۆ تێگەیشتن لە داینامیکی هێز لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزم و جێختکردنەوە لەسەر تواناکانی بۆ دووبارە داڕشتنەوەی پەیوەندیە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان لە جیهانی غەیرە ڕۆژئاوایدا . گرامشی چۆن چەنی دیاردەی هەژمونی کولتوری ئیمپریالیستی بەسەر کولتورە وابەستەکاندا پێناسە دەکات؟ ، ئایا ستراتیژێتێکی پێویست هەیە پەیڕەو بکرێت بۆ بەرەنگاری ڕۆشنبیری و بە دەست هێنانی ڕزگاریەکی تەواو سیاسی ؟ .

٣(گرامشی و پۆست کۆڵۆنیالیزم)

گرامشی لە شاری سەردینیا لەدایک بووە کە یەکێکە لە ناوچە پەراوێزخراوەکانی ئیتاڵیا ئەمەش هەستیاریەکی تایبەتی پێبەخشی بە پرسەکانی پەراوێز و ناوەند ، ئەو کات چالاکوانێکی سیاسی بوو لە حیزبی شیوعی ئیتالیا، ساڵانێکی زۆر لە زیندان لە ژێر دەسەڵاتی ڕژێمی فاشیستی بە سەر بردووە لە (١٩٢٦-١٩٣٧) ، لە نووسینی “دەفتەرەکانی زیندان”دا، کۆمەڵێک تێبینی فەلسەفی و سیاسی کە بنەمای بەشداریە تیۆریەکانی گرامشی پێکهێنا ، وەک بیرۆکەکانی سەبارەت بە هەژموون، ڕۆشنبیری ئەرگانی ،جەنگی مانۆڕەی و بابەتی کە کەرەستەکانی شیکردنەوەی تێدا خستە ڕوو بۆ تێگەیشتن لە پەیوەندیەکانی چینایەتی و ڕۆشنبیری لە کۆمەڵگاکانی سەرمایەداریدا . بەم پێیە لێکۆڵینەوەکانی پۆست کۆڵۆنیالیزم هەوڵدەدەن بۆ تێگەیشتن و هەڵوەشاندنەوەی پێکهاتەی ئیمپریالیزم کە کارەگەریەکانی بەردەوام بوون لە مەڕێ پەیوەندیەکانی کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیری پاش کۆتایهێنان بە ئیمپریالیزمی فەرمی . بیرمەندانی وەک ئەدوارد سەعید و هۆمی بابا و گایاتری سپیڤاک بیرۆکەکانی گرامشیان بەکارهێناوە بۆ شیکردنەوەی هەژمونی کولتوری و سیاسی لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزمدا . چەمکی هەژمون لای گرامشی ئاماژەیە بۆ کۆنترۆڵکردنی چینی دەسەڵاتدار لە ڕێگەی قبوڵکردنی کولتوریەوە نەک هێزی زۆرەملێ ، بەو مانایەی گونجاندن لەگەڵ بیرۆکەی کۆلۆنیالیزمی کولتوری و کۆنترۆڵکردنی “لۆژیکی گشتی” لە کۆمەڵگا کۆڵۆنیالیزمەکاندا .

٤ (گرامشی وەک شۆڕشگێڕێکی ترانس کولتوری
چەمکی هەژموون و بەکارهێنانەکانی پۆست کۆلۆنیالیزم)

چەمکی هەژموون یەکێکە لە بەشداریە هەرە دیارەکانی گرامشی ،

گرامشی پێیوایە هەژمون کاتێک بەرجەستە دەبێت کە چینی دەسەڵاتدار بتوانێت جیهانبینی خۆی وەک بەشێک لە "لۆژیکی گشتی" کۆمەڵگا بسەپێنێت. بە ئەوەی خەڵک وەک شتێکی ئاسایی قبوڵی بکات لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزمدا ، دەکرێت هەژموون وەک میکانیزمێک بخوێنرێتەوە بە درێژەدان بە

کۆنترۆڵی ڕۆژئاوا لە ڕێگەی کولتوور و پەروەردە و میدیاوە ، بە نموونە دەکرێت کاریگەری هەژموونی ڕۆژئاوا ببینرێت بە بەردەوام بوونی مۆدێلی ڕۆشنبیری و ئابووری ڕۆژئاوا وەک ستانداردێکی جیهانی تەنانەت لەو کۆمەڵگایانەش کە سەربەخۆییان بەدەستهێناوە .

(پێناسەی هەژمون لای گرامشی)

گرامشی هەژمون وەکو پرۆسەیەک پێناسە دەکات کە بەهۆیەوە جیهانبینی چینی دەسەڵاتدار دەسەپێنرێت بەسەر هەموو کۆمەڵگادا بە چەشنێک ئەم دیدە دەبێتە بەشێک لە " لۆژیکی گشتی " کە تاکەکان بە ئارەزووی خۆیان وەریدەگرن نەک بە هێزی زۆرەملێ بە پێچەوانەی کۆنترۆڵی ڕاستەوخۆوە کە پشت بە سەرکوت دەبەستێت . هەژموون پشت بە قبوڵکردنی کولتوری و ئایدیۆلۆژی دەبەستێت ، ئەمەش وا دەکات زیاتر بەردەوام بێت . هەژموون لە ڕێگەی دامودەزگاکانی کۆمەڵگەی مەدەنی وەک پەروەردە، ڕاگەیاندن، ئایین و کولتوورەوە ، بە دیدێت، کە هۆشیاری بەکۆمەڵ لە قاڵب دەدەن و بەهاکانی چینی دەسەڵاتدار دەچەسپێنن .

(پێکهاتەکانی هەژموون) .

قبوڵکردنی خۆبەخشانە: – هەژموون تەنها پشت بە هێز نابەستێت بەڵکو بەندە بە توانای چینی دەسەڵاتدارە تا ئەو ڕادەیەی چینەکانی دیکە قەناعەت پێبکات کە بەرژەوەندیەکانی گونجاوە لەگەڵ بەرژەوەندیەکانی تەواوی کۆمەڵگا . هاوکات دەرکەوتن و قبوڵکردنی خۆبەخشانە لە وەرگرتنی مۆدێلی کولتوری و ئابووری ڕۆژئاوا لەلایەن نوخبە ناوخۆییەکانەوە وەک ستانداردێکی "جیهانی" لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزمدا .

دامەزراوە ڕۆشنبیریەکان : – دامەزراوەکانی وەک قوتابخانەکان، زانکۆکان، کەرستەکانی میدیا و دامەزراوە ئاینیەکان ئامرازگەلێکی سەرەکین بە بڵاوکردنەوەی باڵادەستی و هەژموون کە شێوازی لە قاڵبدانی تاکەکانە بە بینینی جیهان ، بە نموونە لە وڵاتانی دوای ئیمپریالیزم زمانە کۆلۆنیالیزمەکانی (وەک ئینگلیزی) لە پەروەردەدا بەکاردەهێنرێن بە بەردەوام بوونی هەژمونی مۆدێلی ڕۆژئاوایی .

لۆژیکی گشتی : – ئاماژەیە بە ئەو بیروباوەڕ و بەهایانە کە لە

کۆمەڵگادا دەبنە " سروشتی ". گرامشی پێیوایە لۆژیکی گشتی بەلایەن نییە، بەڵکو بە شێوەیەک لە قاڵب دراوە کە بەرژەوەندی چینی دەسەڵاتدار تێدا ڕەنگ بداتەوە . دەرکەوتنی لۆژیکی گشتی لە قبوڵکردنی مۆدێلی مۆدێرنەو گەشەکردنی ڕۆژئاوا وەکو تاکە ڕێگای پێشکەوتن لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزم .
‏‏‏هاوسەنگی نێوان هێز و قبوڵکردن : -هەژموون بە تەواوی دەسەڵاتی زۆرەملێ ڕەدناکاتەوە بەڵکو قبوڵکردنی کولتوری لەگەڵ دەسەڵاتی سیاسی و سەربازی تێکەڵ دەکات . لە کاتێکدا قبوڵکردن شکستی هێنا چینی دەسەڵاتدار پەنا بە سەرکوتکردن دەبات.

‏(ئامرازەکانی هەژموون لە چوار چێوەی پۆست کۆلۆنیالیزم) .

‏لە کۆمەڵگاکانی دوای کۆلۆنیالیزمدا، هەژموونی ڕۆژئاوا لە ڕێگەی چەند میکانیزمێکەوە بەردەوامە: –
‏زمان: زمان ئامرازێکی سەرەکی هەژموونی کولتوورییە بە کار هێنانی زمانە کۆلۆنیالیزمەکانی(وەک ئینگلیزی یان فەرەنسی) لە پەروەردە و ئیدارەدا باڵادەستی کولتووری ڕۆژئاوا بەردەوام دەکات و زمانە ناوخۆییەکان پەراوێز دەخات. بۆ نمونە لە هیندستان زمانی ئینگلیزی بووە بە زمانی نوخبەی پەروەردەیی و کارگێڕی و زمانەکانی وەک هیندی یان تامیل لە هەندێک چوارچێوەدا پەراوێز خراون . پەروەردە: سیستەمی پەروەردە لە وڵاتانی دوای ئیمپریالیزم زۆرجار میتۆدی ڕۆژئاوایی بەکار دێنن کە تەرکیز دەخەنە سەر گێڕانەوەی مێژوویی کۆلۆنیالیزم بەمەش کولتوورە ناوخۆییەکان بە بێها دەکەن . بۆ نمونە لە ئەفریقا مەنهەجەکان سەرنج دەخەنە سەر مێژووی ئەوروپا لەسەر حیسابی مێژووی ناوخۆیی ئەفریقا. ڕاگەیاندن و ڕۆشنبیری گەلی: ئامرازەکانی ڕاگەیاندنی جیهانی تەرویج دەدات بە نۆرم و بەهاکانی ڕۆژئاوا وەکو تاکگەرایی و بەرخۆری ، ئەمەش کاریگەری دەنوێنێت لە سەر ناسنامەی ڕۆشنبیری گەنجانی کۆمەڵگاکانی پاش ئیمپریالیزم . بۆ نمونە باڵادەستی هۆلیوود و میدیای ڕۆژئاوایی لە داڕشتنی پێوەرەکانی جوانی و سەرکەوتن لە ئاسیا و ئەفریقا . نوخبە ناوخۆییەکان: نوخبە ناوخۆییەکان ڕۆڵ دەگێڕن لە بەهێزکردنی هەژموون بە وەرگرتنی مۆدێلی ڕۆژئاوایی لە سیاسەت و ئابووری و کولتوور. گرامشی ئاماژە بەو نوخبەیانە دەکات پێیان دەڵێت "ڕۆشنبیری نەریتی" کە خزمەت بە بەرژەوەندی چینی دەسەڵاتدار دەکەن .

‏(ڕۆشنبیری ئۆرگانیک و ڕزگار بوونی ڕۆشنبیری)

‏چەمکی ڕۆشنبیری ئۆرگانیک یەکێکە لە پایە بنەڕەتیەکانی بیرکردنەوەی ئەنتۆنیۆ گرامشی بەو پێیەی نوێنەرایەتی ئامرازێکی

ناوەندی دەکات بە بەرەنگاربونەوەی هەژموونی کولتووری و سیاسی ، بە پێچەوانەی ڕۆشنبیری تەقلیدی کە خزمەت بە بەرژەوەندی چینی دەسەڵاتدار دەکات . ڕۆشنبیری ئۆرکانیک بە توندی پەیوەستن بەو چین و کۆمەڵانەی کە پەراوێز خراون و کار دەکات بە بەرز کردنەوەی ئاستی هۆشیاری ڕۆشنبیری و سیاسیان و بونیادنانی دژە هەژموون لە چوارچێوەی دوای ئیمپریالیزم . ڕۆڵی ڕۆشنبیری ئۆرگانیک سنورە چینایەتیەکان تێدەپەڕێنێت و شوناسە کولتوری و نەتەوەیە پەراوێزخراوەکان لەخۆدەگرێت، ئەمەش وایکردووە کە لە بەرەنگاربونەوەی هەژموونی ڕۆژئاوادا ڕۆڵی سەرەکی هەبێت . ئەم توێژینەوەیە ئامانجی وردەکاری ڕۆڵی ڕۆشنبیری ئۆرگانیکە، تیشک دەخاتە سەر ئەرکەکانی، ستراتیژیەکانی، بەکارهێنانی پراکتیکی و ئەو ئاڵنگاریانەی کە لە چوارچێوەی دوای ئیمپریالیزمدا ڕووبەڕووی دەبێتەوە . لەم ڕوانگەیەوە گرامشی لە "دەفتەرەکانی زیندانەدا" جیاوازی دەکات لە نێوان دوو جۆر ڕۆشنبیردا:

ڕۆشنبیری نەریتی: سەر بە نوخبەی ڕۆشنبیرە نەریتیەکانە (وەک ئەکادیمی و قەشە و کاهنەکان)زۆرجار سەربەخۆ لە ململانی چینایەتی کار دەکات بە بەردەوامکردنی هەژموونی کولتووری چینی دەسەڵاتدار .

ڕۆشنبیری ئۆرگانیک: لە ناو چین یان گروپێکی کۆمەڵایەتی دیاریکراوەوە سەرهەڵدەدات و بەرژەوەندیەکانی خۆی دەردەبڕێت و وەک ڕێکخەر و کۆکەرەوەیەک مامەڵە دەکات . ڕۆشنبیری ئۆرگانیک مەرج نییە ئەکادیمیک بێت، دەکرێت نووسەر، هونەرمەند، چالاکوان، یان مامۆستایەک بێت کە پەیوەندیەکی تۆکمەو نزیکی بە کۆمەڵگاکەیەوە هەبێت لە چوار چێوەی دوای ئیمپریالیزم . ڕۆڵی ڕۆشنبیری ئۆرگانیک فراوانتر دەبێت و نوێنەرایەتی گروپە پەراوێزخراوەکانی کولتووری و نەتەوەیی دەکات وەک گەلانی ڕەسەن، جووتیاران، یان کەمینە زمانیەکان لە بەرامبەر هەژموونی ڕۆشنبیری ڕۆژئاوا .

(ئەرکەکانی ڕۆشنبیری ئۆرگانیک)

ڕێکخستنی هۆشیاری بەکۆمەڵ: ڕۆشنبیری ئۆرگانیک کار بە بەرزکردنەوەی هۆشیاری کولتوری و سیاسی گروپە پەراوێزخراوەکان دەکات ، کە یارمەتی دەدات لە ڕەگ و ڕیشەی پەراوێزخستنی خۆی تێبگات و دیدی ڕەخنەگرانەی پەرەپێدەدات بە هەژموون . بە نمونە لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزمدا، ڕۆشنبیری ئۆرگانیک گێڕانەوەی کۆلۆنیالیزم هەڵدەوەشێنێت کە ڕۆشنبیری ڕۆژئاوا وەک ستانداردی مۆدێرنیتە دەخەنە ڕوو . بەرهەمهێنانی زانیاری ناوخۆیی: بەشداری دەکات لە بەرهەمهێنانی ئەو زانیاریانەی کە ڕەنگدانەوەی ئەزمون و بەها ناوخۆییەکانە، وەک ئەدەب، هونەر، یان لێکۆڵینەوەی مێژوویی بە

بەرەنگاربونەوەی هەژمونی کولتووری . بە نمونە بەرهەمهێنانی بەرهەمی ئەدەبی بە زمانە ناوخۆیەکان بۆ پێشخستنی ناسنامەی ڕۆشنبیری .

• ڕێکخستن و کۆکردنەوە: کار دەکات وەک ناوبژیوانێک لە نێوان گرووپە پەراوێزخراوەکان و دامەزراوە سیاسی و کولتووریەکان ، هاوکات یارمەتیدەرە بۆ بنیاتنانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتیەکانی بەرەنگاری . بۆ نمونە ڕێکخستنی بزوتنەوە کولتووریەکان یان سیاسیەکان بۆ داوای مافی زمانی ناوخۆیی یان چاکسازی لە پەروەردەدا .

• بنیادنانی دژە هەژمونیک : ڕۆشنبیری ئۆرگانیک هەوڵ دەدات بۆ بنیادنانی دژە هەژمونیک لە ڕێگەی پێشخستنی نەرم و بەهاو گێڕانەوەی ڕۆشنبیری ناوخۆیی ، ئاڵانگاری “لۆژیکی گشتی” دەکات کە لە لایەن هەژموونی ڕۆژئاواوە سەپێنراوە .

(ستراتیژیەکانی ڕۆشنبیری ئۆرگانیک لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزمدا)

• زیندووکردنەوەی ناسنامەی کولتووری: ڕۆشنبیری ئۆرگانیک تەرکیز دەخاتە سەر زیندوکردنەوەی ڕەگەزە کولتوورییە پەراوێزخراوەکان، وەک زمان، هونەر و نەریتە ناوخۆیەکان . بەکارهێنانی پراکتیکی: نگوگی وا تیۆنگۆ لە کینیا داوای کرد ئەدەبیات بە زمانە ئەفریقیەکانی وەک کیکویو بنوسرێت، بەو پێیەی ئینگلیزی باڵادەستی کولتوری کۆلۆنیالیزم بەردەوام دەکات. پەرتوکی سڕینەوەی ئیمپریالیزم لە عەقڵدا (١٩٨٦) بەیاننامەیەکە ڕۆڵی ڕۆشنبیری ئۆرگانیک پیشان دەدات لە وەرگردنەوەی ناسنامەی ئەفریقیدا .

• دوبارە نوسینەوەی مێژوو: کاردەکات بۆ گێڕاندنەوەی گێڕانەوە مێژووییە ناوخۆییەکان کە لە سەردەمی کۆلۆنیالیزمدا سڕاونەتەوە، بە مەبەستی بەرزکردنەوەی شانازی کولتووری و نەتەوەیی .

• بەکارهێنانی پراکتیکی: لە هیندستان گروپی لێکۆڵینەوەکانی سەر بە سەرۆکایەتی ڕاناجیت گوها هەوڵەکانی خستە گەڕ بۆ دوبارە نوسینەوەی مێژووی جوتیاران و چینە پەراوێزخراوەکان ، ئەمەش ئاڵانگاری چیرۆکەکانی کۆلۆنیالیزمی بەریتانیای بوو کە تەرکیزی لەسەر نوخبەکان بوو .

• هۆشیاری و ڕۆشنبیرکردن: ڕێکخستنی ڤۆرک شۆپ و وتار و بەرنامەی پەروەردەیی بۆ بڵاوکردنەوەی هۆشیاری سەبارەت بە ناسنامەی کولتووری و مێژوویی.

• پراکتیکی کردەیی: لە باشووری ئەفریقا، ستیق بیکۆ، سەرۆکی بزووتنەوەی “هۆشیاری ڕەشپێستەکان” ڕۆڵی ڕۆشنبیری ئۆرگانیکی بینی

لە ڕێکخستنی بەرنامەی هۆشیاری بۆ بەرەوپێش بردنی شانازیکردن بە ناسنامەی ئەفریقی لە بەرامبەر ئاپارتایددا .

• بەرهەمهێنانی بەرهەمی ڕۆشنبیری: بەشداریکردن لە بەرهەمهێنانی بەرهەمی ئەدەبی و هونەری و سینەمایی کە ئەزموونی گروپە پەراوێزخراوەکانی تێیدا ڕەنگ دەداتەوە .

• بەکارهێنانی کردەیی: لە ڕۆژئاوای ئەفریقا، ئایمە سیزەر و لیۆپۆلد سەنگۆر بەشداریان کرد لە بزووتنەوەی "نەگریتوددا" بە نووسینی شیعر و شانۆگەری کە شوناسی ئەفریقای شکۆمەند کرد و ئاڵانگاری هەژموونی فەرەنساشی کرد .

• ڕێکخستنی سیاسی و ڕۆشنبیری: کاردەکات بە بنیاتنانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان کە داوای مافی گروپە پەراوێزخراوەکان دەکەن، وەک مافی خوێندن بە زمانە ناوخۆییەکان یان پاراستنی میراتی ڕۆشنبیری .

• بەکارهێنانی کردەیی: لە بۆلیڤیا، ڕۆشنبیرانی ئۆرگانیکی دانیشتوانی ڕەسەن، وەک ئەندامانی بزووتنەوەی "پاچاکوتی" ڕۆڵیان هەبوو لە ڕێکخستنی داواکاریە سیاسیەکان بۆ بەرەوپێشبردنی مافی دانیشتوانە ڕەسەنەکان و زمانی کیچوا .

• (شەڕی مانۆڕی و شەڕی پێگەیی)

• گرامشی جیاوازی دەکات لە نێوان "جەنگی مانۆڕ" کە شۆڕشێکی ڕاستەوخۆیە لە دژی سیستەمی دەسەڵاتدار و "جەنگی پێگەیی" کە ستراتیژیەکی درێژخایەنە بۆ بنیاتنانی دژە هەژموون لە ڕێگەی ڕۆشنبیری و پەروەردەوە لە چوارچێوەی دوای ئیمپریالیزم ، شەڕی پێگەیی زیاتر گونجاوە بۆ بەرەنگاربونەوەی هەژموونی ڕۆشنبیری ڕۆژئاوا ، ئەوەش پێویستی بە بنیاتنانی دامەزراوەی ڕۆشنبیری و پەروەردەیی ناوخۆیی هەیە کە ناسنامەی خۆ بەرز بکاتەوە و ئاڵانگاری مۆدێلەکانی ڕۆژئاوا بکەن .

• (بەرەو ئۆرگانیکی ناوابەستەیی)

• ئۆرگانیکی گرامشی ئاماژەیە بە پەیوەندی قوڵی نێوان ڕۆشنبیر و ئەو چینە کۆمەڵایەتیەی کە نوێنەرایەتی دەکات ، بە پێچەوانەی ڕۆشنبیری نەریتی کە لە چوارچێوەی کۆمەڵایەتی دابڕاوە ، ڕۆشنبیری ئۆرگانیک کار بۆ پێشخستنی هۆشیاری چینایەتی و بەهێزکردنی چینە پەراوێزخراوەکان دەکات لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزمدا . دەکرێت چەمکی ئۆرگانیک بەرفرەوانتر بکرێتەوە بۆ چەشنێک کە بونیادی ناسنامەی ڕۆشنبیری و سیاسی سەربەخۆ لە هەژمونی ڕۆژئاوا بگرێتەوە . ئەندامەتی ناوابەستەیی پێویستی بە دوبارە داڕشتنەوەی پەیوەندی

نێوان ناوەند و پەراوێز هەیە، بەجۆرێک کە کولتوورە غ□ی□ر□ □□ژئاوایەکان تەنیا وابەستەی مۆدێلی ڕۆژئاوایی نەبن ئەمەش دەتوانرێت لە ڕێگەی دوبارە نووسینەوەی مێژوو و وەرگرتنەوەی چیرۆکە مێژوویی□کانی ناوخۆ کە لە سەردەمی ئیمپریالیزمدا پەراوێز خراون یان سڕاونەتەوە بە دیزهێنرێت .

‏پێشخستنی زمانە ناوخ□یی□کان: بەرەنگاربوونەوەی بالادەستی زمانەوانی ڕۆژئاوا بە زیندوکردنەوەی زمانە ناوخ□یی□کان و بەکارهێنانیان لە پەروەردە و ڕاگەیاندندا.

‏ بنیادنانی دامەزراوەی ڕۆشنبیری سەربەخۆ : دروست کردنی ژینگەی ڕۆشنبیری بە مەبەستی ڕەنگدانەوەی ناسنامەی ناوخۆو پێشخستنی خود هۆشیاری .

‏(پەرەپێدانی هۆشیاری بەکۆمەڵ)

‏گرنگی: گرامشی پ□ی□وایە بنیاتنانی هۆشیاری بەکۆمەڵ بنەمای بەرەنگاربونەوەی هەژموونە لە چوارچێوەی پۆست کۆلۆنیالیزمدا، ئەمەش پێویستی بە بەهێزکردنی گروپە پەراوێزخراوەکانە بۆ تێگەیشتن لە مێژوو و ناسنامەی خۆیان.

‏ستراتیژی: ڕێکخستنی ۆۆرک شۆپ و بەرنامەی هۆشیاری لەسەر شوناسی ڕۆشنبیری و مێژوو ، هاوکات بەکارهێنانی میدیای ناوخۆیی بە مەبەستی بڵاوکردنەوەی هۆشیاری کولتووری و بەشداریکردنی پێکهاتە ناوخ□یی□کان لە بزووتنەوە سیاسی و کولتووریەکان .

‏بەکارهێنانی پراکتیکی: لە ئەفریقای باشوور بزووتنەوەی هۆشیاری ڕەشپێستەکان بە سەرۆکایەتی ستیف بیکۆ سەرنجی خستە سەر پێشخستنی شانازیکردن بە ناسنامەی ئەفریقیەوە لە ڕێگەی پەروەردەی گەلیەوە .

‏فەلەستین : ناوەندەکانی ڕۆشنبیری بەرخوردان ئەدەب و هونەر بەرهەم د□ن□ن بە مەبەستی پێشخستنی ئاستی هۆشیاری ناسنامەی ف□□ستین بۆ ڕووبەڕووبونەوەی هەژمونی ئیسرائیل . لە چوارچێوەی ئەفریقای دوای کۆلۆنیالیزمدا، هەوڵەکان بۆ بنیاتنانی ئەندامێتیەکی ناوابەستە لە بەرهەمەکانی نووسەرانی وەک نگوگی وا تیۆنگۆدا دەبینرێت کە داوای بەکارهێنانی زمانە ئەفریقیەکانیان دەکەن لە ئەدەب و پەروەردەدا ، یان لە بزووتنەوە ڕزگاریخوازە کولتووریەکانی وەک بزوتنەوەی نەگریتود لە ڕۆژئاوای ئەفریقا ، هەروەها دەکرێت بیرۆکەکانی گرامشی بۆ بزوتنەوەکانی بەرخۆدانی کولتووری لە ئەمریکای لاتینیش بەکاربهێنرێت، وەک بزوتنەوە ڕەسەنەکانی بۆلیقیا و ئیکوادۆر کە هەوڵدەدات ناسنامەی کولتووری و سیاسی ناوخۆیی بگەڕێنێتەوە.

‏(ئاڵانگاریەکانی جێبەجێ کردنی بیرۆکەکانی گرامشی لە چوارچێوەی

دواى کۆلۆنیالیزمدا)
‏فرە ڕۆشنبیرى: کۆمەڵگاکانى دواى کۆلۆنیالیزم بە فرەچەشنیەکى گەورەى کولتوورى تایبەتمەندن، ئەمەش دروستکردنى دژە هەژمونێکى یەکگرتوو قورس دەکات.
‏جیهانگیرى: جیهانگیرى ئاڵانگارى نوێ بۆ ئەندامێتى ناوابەستە دروست دەکات، بەو پێیەى هەژموونى کولتوورى ڕۆژئاوایى لە ڕێگەى میدیا و ئابووریەوە بەردەوامە .
‏دەسەڵاتى ناوخۆیى: لە هەندێک بەستێندا ڕەنگە نوخبە ناوخۆیەکانى دسەڵاتدار بیرۆکەکانى گرامشى بەکاربهێنن بۆ چەسپاندنى دەسەڵاتى خۆیان نەک بەهێزکردنى پەراوێزخراوەکان.

‏‏‏(ئەنجام)

‏"دەبێت بە تەواوى ئاگادارى سنوورەکانى خۆت بیت، بەتایبەتى ئەگەر بتەوێت فراوانیان بکەیت". ئەنتۆنیۆ گرامشى لە ڕێگەى چەمکەکانى هەژموون، ڕۆشنبیرى ئۆرگانى و شەڕى پێگەیى ، توانایەکى فیکرى ناوازە بۆ تێپەڕاندنى کۆنتێکستە ناوخۆیى و مێژوویەکان نیشان دەدات لە چوار چێوەى دواى ئیمپریالیزم ، بیرۆکەکانى ئامرازێکى بەهێزن بۆ تێگەیشتن لە داینامیکى دەسەڵاتى کولتوورى و سیاسى، هەروەها بۆ بنیاتنانى ئەندامێتى ناوابەستەیى کە تەحەداى هەژموونى ڕۆژئاوا دەکات ،لە ڕێگەى بەرەو پ□□ش بردنى هۆشیارى فەرهەنگى و سیاسى. ڕۆشنبیرانى ئۆرگانیک لە کۆمەڵگاکانى دواى کۆلۆنیالیزمدا دەتوانن ڕۆڵێکى سەرەکى بگێڕن لە دووبارە داڕشتنەوەى ناسنامەى خود و گەیشتن بە ڕزگارى کولتوورى و سیاسى . لە گەڵ ئەوەشداجێبەجێکردنى ئەم بیرۆکانە پێویستى بە ڕووبەڕووبوونەوەى ئاستەنگەکانى جیهانگیرى و فرە کولتووریە کە داواى داهێنان دەکات بۆ گونجاندنى بیرۆکەکانى گرامشى لەگەڵ چوارچێوە ناوخۆیەکاندا .
چەمکى هەژموونى گرامشى شیکارى ئامرازێکى بەهێز دابین دەکات بۆ تێگەیشتن لە چۆنیەتى بەردەوامبوونى باڵادەستى کولتوورى و سیاسى ڕۆژئاوا لە کۆمەڵگاکانى دواى کۆلۆنیالیزم . لە ڕێگەى زمان و پەروەردە و میدیاوە مۆدێلەکانى ڕۆژئاوا وەک ستانداردى گشتگیر هەژموون دەچەسپێنێت و ناسنامە ناوخۆییەکان پەراوێز دەخات ، لە گەڵ ئەوەشدا بوونى ستراتیژى شەڕى پێگەیى کە چوارچێوەیەکە بۆ بەرەنگاربوونەوەى هەژموون، لە ڕێگەى بنیاتنانى دژە هەژموونێکەوە کە لەسەر بنەماى زیندووکردنەوەى زمانەکان و گەڕاندنەوەى مێژوو و دامەزراندنى دامەزراوە کولتووری□ی□ سەربەخۆکان ، سەرەڕاى ئاڵنگارى وەک فرە کولتورى و جیهانگیرى . چەمکى هەژموون هەر بە نەرمونیانى دەمێنێتەوەو دەتوانێت ئیلهام بەخش بێت بۆ بزووتنەوەى ڕزگارى ڕۆشنبیرى و سیاسیى لە چوارچێوەى پۆست ئیمپریالیزم ، هەروەها

بیرۆکەکانی گرامشی، بەتایبەتی هەژموون، فیکری ئۆرگانیک و شێوەی پێگەیی، ئامرازی شیکاری بەهێز دابین دەکات بۆ تێگەیشتن و بەرەنگاربوونەوەی هەژموونی کولتووری لە چوارچێوەی دوای کۆلۆنیالیزم . لە ڕێگەی ئەندامێتی ناوابەستە دەکرێت ڕۆشنبیرانی ئۆرگانیک ناسنامەی ناوخۆیی گەشەپێبدات و ئاڵنکاری مۆدێلی ڕۆژئاوا بکەن لە ڕێگەی ئستراتیژییەکانی وەک زیندووکردنەوەی زمانە ناوخۆییەکان و دووبارە نووسینەوەی مێژوو. سەرەڕای ئاڵنگاری وەک فرە کولتوری و جیهانگیری . بیرۆکەکانی گرامشی بۆ نەرم و نیان و گونجاوی دەمێنێتەوە، ئەمەش وایکردووە کە ئامرازێکی گرنگ بێت بۆ ڕزگاری کولتووری و سیاسی لە جیهانی دوای ئیمپریالیزمدا .
ستراتیژییەکانی بەرەنگاربوونەوەی هەژموون لە چوارچێوەی دوای کۆلۆنیالیزمدا، کە لە بیرۆکەکانی گرامشیەوە وەرگیراون ، تیشک دەخاتە سەر بنیاتنانی دژە هەژموون لە ڕێگەی ڕۆڵی ڕۆشنبیری ئۆرگانیک و زیندووکردنەوەی زمانە ناوخۆییەکان و گێڕانەوەی چیرۆکەکانی مێژوویی و بنیاتنانی دامەزراوەی کولتووری سەربەخۆ و پەرەپێدانی هۆشیاری بەکۆمەڵ. دەرکەوتنی نموونەی فەڵەستین و ئەفریقا و هندستان و ئەمریکای لاتین و (کوردستانی ڕۆژئاوا . و.ک) کاریگەری ئەم ستراتیژیانە لە ئاڵنگاری ڕۆشنبیری ڕۆژئاوا ، سەرەڕای تەحەدیاتی وەک فرە کولتووری و جیهانگیری، ئەم ستراتیژانە بە نەرم و نیان و گونجاوی دەمێننەوە، ئەمەش وایکردووە ببنە ئامرازێکی گرنگ بۆ ڕزگاری کولتووری و سیاسی لە کۆمەڵگاکانی دوای کۆلۆنیالیزمدا.
پرسیارەکە ئەوەیە ئەچۆن چۆنی جەنکی بەرەنگاری و شۆڕشگێڕی لەو ڕووبەرانە پێدەگات دژبە کۆلۆنیالیزمی ئیستێتیانی بۆ ئەوەی ڕزگارییەکی ڕیشەیی لە وابەستەیی بەدەست بهێنین؟

و . لەعەرەبیەوە (یاسین لەتیف)

أد . زهير الخويلدى - حوارالمتمدن - ٢١ - ٨ - ٢٠٢٥

مواضيع و ابحاث سياسية

بێدەنگیم هەڵبژارد.. سەلام عومەر

ویستم باس لەو قەیشە گەورەیەی چینایەتی بکەم کە حکومەت درووستی کردوەو خزیوەتە نەو ناخی کۆمەڵگاوە و تادێ فراوانتر دەبێ ، تادێ زەقتر دەبێتەوەو بۆتە دیاردە و هەژارەکان دەهاڕێ، بەڵام بێدەنگیم پێباشتر بوو.
ئەوجا خەریکبوو چیرۆکی هەبوو نەبوو پەرلەمانەک هەبوو بگێڕمەوە و بشیدەمە بەندگەکان و لە زەغەتەکان بڵاوی کەمەوە، بەڵام گوتم نەکو بەو هەبوو نەبووە، بەرئاگردانیان بیربەتەوە و هێندەی دی بچنە خەوەکی قوڵەوەو هەر هەڵنەستنەوە، بۆیە بێدەنگیم هەڵبژارد.
بەتەویا بووم باس لە مووچەی پاشەکەوتکراوەکان و لێبڕاوەکان و وەستانی تەر،،،فیعەکان و تەبەینی لە سەدا حەوتەکەی بەغدا و نەدراوەکان بکەم، دژەتیرۆر و قەڵغان بەدەست و ریزە کەستەرو تۆمەتە زۆرەکانم بیرکەوتەوە، بێدانگیم پێباشتربوو.
وێجا حەزم لێبوو حیکایەتی حکومەتێکی ئێکسپایەر و پێشنیاری هەڵبژاردنەوەیەکی پێشوەختە بە ڕای گشتی بنووسمەوەو پێیان بڵێم دەنگی ئەوخەڵکەتان بە خستە گەمی ناکۆکیەکانتانەوە و خنکانتان، کەچی دەمی خۆم گرت و قەراقوپم لێکرد.
دواتر نیەتم بوو هاوار بکەم و باسی بێدەنگی شەقام و بەحزبی کردنی پەروەردەو دادگاو قوتی خەڵك و بەکۆمپانیا کردنی نەخۆشخانە حکومیەکان بکەم ، بەڵام بێمنەتی دەسەڵاتم بیرهاتەوە کە بەرامبەر هاوڵاتیانی هەیەتی گوتم نا…نەبا درێنەکم بۆ بنێرن و هەلا هەلامکەن، ئیدی بێدەنگیم پێباشتر بوو.
هەروابێتەوە تەمام وابوو بەتایبەتکردنی کەرتی کارەبا باس کەم، وەک ئاو و تەندروستی و کامیراکانی هاتوچۆ و ئەوانی دی و بەڵام هەموو سەکتەرەکانی ژیان دراونەتە بازرگانەکان، ئیدی حکومەتمان بۆ چییە؟ تەنیا ژمێریارێک بەسە، کەچی ئەو جەلەشیان بێدەنگیم هەڵبژارد.
خۆ زۆری نەمابوو چیلکەیەك بە گوی وشکی ٣٣ ساڵە حکوڕانیدا بکەم و بەڵام دوای دەیان کۆبوونەوەو هاتوچوون، دوای دابەشکردنی داهاتی سەرزەوی و بنزەوی، دوای تەخکردنەوەی زۆنە سەوز و زەردەکان، هەشتا ناتوانن وەزارەتەکانی حکومەت بەناوی حزبەوە دابەشکەن؟ هەشتا پشکەکانتان پێکەمە و هەموویتان بە خۆتان دەوە و بەتەمان وەک برا دوای دەیان ساڵ فیفتی فیفتی بەفیتی دەرودراوسێ بژیێنەوە، بەڵام

گوتم نەبا بۆنی ناخۆش خوێنەران هێڕکات ئەویشم نەکرد، ئەرێ گەلۆ بێدەنگی باشتر نییە؟؟؟؟؟

سروە.. برایم فەڕشی

خەڵکی گەڕەکێک بووین، هاوسا، هاوتەمەن، خڕیلانە. ئەو تەنیا چاو سەوزی گەڕەک بوو. ژیانمان، گەمە، بازەڵێن، شەشخان، باڵەکەم باڵی چییە، مێشێن و پێکەنین بوو. هەرکمان قەرێ قەرێ لە یەک فێربووین و بە شوێن یەکدا دەگەڕاین و بە هەموو چەشنێک خۆمان دەگۆڕی، بۆ ئەوەی یەکتر نەناسینەوە. تەلیسمان بەسەر خۆمان دا دەکێشا، ئەو بە پەلە ڕایدکردەوە ماڵێ و لە ژێر تەنەکە حەڵەبی خۆی دەشاردەوە و دەیتۆقاندم و جار من هەڵدەهاتمەوە ماڵ و جلی کچانەم لە بەر دەکرد و لە پشت تاقە داری گەڕەک دادەنیشتم و ئەوم دەتۆقاند. قەرێ قەرێی ئێمە، دنیایەکی پڕ لە گەمە و نواندن، جیاواز لە ژیانی گەورە گەورەکان بوو.

فێرگە لە یەکی جیاکردینەوە، ژیانی ڕۆژانەی ئێمە و گەمە و نواندن و قاقا و پێکەنین کەمتر بۆوە، ئەو دەچووە فێرگەی کچان و من فێرگەی کوڕان لەو سەری شار. هەرکمان بە قەڵافەت گەورە دەبووین و بە بوونی خۆمان، مندداڵ مابووینەوە. من بۆخوێندن شارم بەجێ هێشت و ئەو لە شار مایەوە. لە پشووی نەورۆز یەکترمان دەگرتەوە و لە حەوش و حەسارو لە سەر سەربان و لە ژێر داری ناو شەقام بازەڵێنمان دەکرد و ئەوانەی ئێمەیان دەدی و دەنگی قاقا و پێکەنینی ئێمە دووانەیان دەبیست، سەریان ڕادەوەشاند.

بەسەرهاتێکی دڵتەزین منی گەڕاندەوە و وای لێهات لە بەر نەبوونی فێرگەی کچان بۆ هەموو بوارێک، هەر کمان بووینە هاوپۆل. کە لە خوێندن تەواو بووین، بەڵێنمان دا بۆ درێژەدان بە خوێندن بەرەو ئوروووپا بچین. هەر کام لە لای خۆیەوە خەریکی جێبەجێکردنی کارەکانی بوو، بڕیارمان دابوو لە ڕێگای قەتارەوە بڕۆین، هەر واشمان کرد و قەتار ئێمەی لە تاران و تەورێزەوە گەیاندە باکووری وڵات و سەر زێی وان و ئەوجا ئەستانبوڵ. لەوێ سروە گوتی، من ئەچم بۆ ئیتالیا و دواتر بە یەک دەگەینەوە.

زۆرجار لە ژوورەکەی من هەرکمان چاومان دەقوچاند و بە سەعات گوێمان لە مۆتزارت و باخ و لیست و بەیت و حەیران و هۆرە و چەمەری

دەگرت. ئەو حەزی لە چەمەریی بوو، دەیگوت هەست و جولە و دەنگی تێدایە. من کەوتبوومە شوێن تڕاژێدی و دڕامای ناو بەیتەکان. ئەو دەنگی خۆش بوو ، دەیگوت گەرەکمە لە ئیتالیا مۆسیقا فێربم و دەنگ هەڵبڕم، من خولیای شانۆ و دڕاما بووم و دەمویست لەم گۆمەدا مەلە بکەم. سروە پڕ لە پرسیار بوو، ڕۆژێک پرسی خودا بۆ پیاوە، بۆ ژنی نەهێناوە، بۆ خۆی شاردۆتەوە، من بۆ کچم، تۆ بۆ پیاوی؟ دوایە خۆی دای لە قاقای پێکەنین!

سروە بە منی نەگوتبوو لە ئەستانبوڵ ڕێگامان جیا دەبێتەوە. بە دوو هێڵدا پاش ئەو شەوەی هیچمان لە هوتێل چاومان نەچووە خەو، لە یەک جیابووینەوە. دیسان بە هۆی ڕووداوێک، هەڵداشترامەوە شارەکەی خۆم و هەمووشت گۆڕا و ئیسلام لەم وڵاتە زاڵ کرا. من دیسان هەڵگەڕامەوە ئا□م□ان و ئەمجارە بەیادی سروە، دوو هەفتە لە ئەستانبووڵ و شەقام و کۆڵان و قەراخ دەریا و ناوبازاڕ خولامەوە و ئەوجا فڕیم بۆ فڕانکفۆرت.

دوازدە ساڵ پاش دوا دیدار، نامەیەک ڕۆژێک لە ڕۆژان لە ناو سەندووقی نامەکان دووچاری ناباوەڕی کردم. لە ناو پاکەت نامە و سێ وێنە خۆیان دەنواند. یەکیان هی سەردەمی فێرگە کە بە کامێرای خۆم گرتبووم، ئەوی تر وێنەی ئەستانبول کە بە هەمان کامێرا لە سەر پردەکە گیرابوو. وێنەی سێهەم وێنەی خۆی بوو لە فیلارمۆنی شاری میلان. ئەو نامەیە کاتێک گەیشتە دەستم کە خەریکی خۆ ئامادەکردن بووم بچم بۆ فڕانکفۆرت و لەوێوە ب□ ب□لگڕاد و ئەوجا ئەستانبول. ئەمجارە بە قەتار نەچووم و سواری بووس بووم. کە گەیشتینە سنووری تورکیا کابرای پۆلیس لێمی پرسی بۆچی دەچی بۆ ئەستانبول؟ یەکەمجار بوو پۆلیسی وڵاتێک پرسیارێکی دروست و بەجێم لێ بکات. بەیادی ئەو ساڵە، شوێنە کۆنەکان بەسەر کرانەوە، بەڵام شوێن تەواو گۆڕابوون و بۆم تازە نەبوونەوە.

نامەکەی سروەم دەیان جار خوێندەوە، لە هەر وشە و ڕستەیەکدا ئاهەنگ و هەست و خۆشەویستی و ژیان هەبوو، وشەکان وەک ئەوەی لە سەر سەکۆی فیلارمۆنی میلان و کۆڵن بن، هاواریان دەکرد و من نەمدەتوانی وڵامی ئەم دەنگ و ئاهەنگ و هاوارە بدەمەوە. تەنیا کارێک کە کردم ئەو وێنەیەم بۆ نارد کە هەرکمان لە کاتی قەرێ قەرێ، تەلیسمان بە سەر خۆماندا کێشابوو، لە گەڵ دەستخەتێکی کۆنی خۆی.

نیوەشەو، تەلەفوون دەنگی لێ بەرز بۆوە، ساڵێک بوو بە تەنیا دەژیام، لە خەو ڕاچەنیم و منداڵێک گوتی سڵاو بابە گیان، لاڵ بووم و عەبەسراو پرسیم. تۆکێی، گوتی من کوڕی تۆم بابەگیان . ئەوە دایکم لێرە دانیشتووە، پرسیم دەتوانم قسەی لە گەڵ بکەم؟ گوتی نا.

نەمدەزانی چ بکەم، لە پڕ گوتی ها قسە بکە.
شەو باش شانۆگێڕ! دڵم داتەپی. تەنیا کەس کە ئەو ناوەی لە من نابوو، ئەو بوو. نیوە شەو باش خانمی ئۆپێڕا!
هەر ئەوەندەم بۆ گوترا و بێدەنگ بووم. ئەو پاش بێدەنگبوونێکی کورت، دەنگی لێ هەڵبڕی و هاوڕێ لە گەڵ مۆسیقای موتزارت، ئۆپێڕا ئاسا چریکاندی، کراس زەردێ، کراس زەردێ…! حەپەساندمی، هەست هەموو لەشی داگرتم و خۆم لە ناو دەروون و هەستی سروەدا دیتەوە، کە لە سەر سەکۆ دەنگی دەڕوا و دەڕوا و کراسی زەردی هاوریشم لە بەر ، لە سەر ئەنگوستانی پێ نەرم نەرم دێت و دەچێ. ئەو شەوە تابەیانی سروە منی پڕ کردەوە لە منداڵی، لە خۆشی و خۆشەویستی.
جار بە جار تەلەفوونی دەکرد و دەریدەخست کە ژیانی سەر سەکۆ و ژیانی دەرەوەی سەکۆ، یەک ناگرنەوە. ئەو لە سەر سەکۆ دەیتوانی بفڕێ، دەنگی هەتا بێ سنوور هەڵکێشێ و هەستی بۆ نادیاری نادیار بەڕێ بکا. بەڵام ئەو بەری سەکۆ بۆ ئەو، پڕ لە فۆڕم و ڕەنگ و دەنگ و ماکێتی زیندووی بێ هەست بوو! سەر سەکۆ بۆ ئەو ڕێئاڵ و ڕەنگدانەوەی سروشت و ژیان و مرۆڤی پڕ لە هیوا و هەست و خۆشەویستی بوو، ئەو دەیتوانی لەو هەست وخۆشەویستییەدا بژی و بژێنێ. دەیگوت، نیچە ڕاستی گوتووە، ڕاستییەکانی ژیان و تاقیکردنەوەی مرۆڤ دەبێ بخرێتە ڕوو و دەستنیشان بکرێن. مەبەستی سروە سەر سەکۆ بوو. دیسان دەیگوت هایدیگەریش ڕاست دەکا کە دەبێژێ،،مرۆڤ دەبێ تاوتۆی بوون و هەبوونی خۆی بکات،،. سروە هەبوونی خۆی تاوتۆ کردبوو. خۆی دەیگوت،، ئەو بەری سەکۆ سڕ و سڕ و پڕ لە نامۆیی مرۆڤ لە خۆی و تەژی لە نمایش کراوە.،،
سروە خۆی لە دەنگ و مۆسیقا و کەلام و ساکارییدا دیتبۆوە، ژیانی ناو ئاسن و بینای حۆلی هەڵکشاو، دار و گوڵی پلاستیکی و سیمای دەستکرد و گەمە و نمایشی ڕۆژانە، وەڕەزی کردبوو. ئاسمان، ئاو، چەم، کێو و شاخ لە ناو شار نادیار و گووم بوون و سروشتی سەردەمی منداڵی ئەوی نادیار کردبوو. دەیگوت ،،کۆتایی هەموو هەفتان بە تەنیا ڕوو دەکەمە دەرەوەی شار و لە ناو سروشت دەنگ هەڵدەبڕم و زۆر جار لە سەر ئەو شاخانەوە هاوار دەکەم، دەچڕکێنم و سەما دەکەم.” لێرە دەنگی کپ دەبێت و بێدەنگ دەمێنێ. زۆرجار کوڕەکەی دەگاتێ و دەڵێ ببوورە بابە، حاڵی سروە باش نییە.
هەمیسان نیوە شەوێک دەنگی تەلەفوون ڕایچڵەکاندم. بابە ببوورە بەم نیوەشەوە تەلەفوون دەکەم، سروە لە دوێنێوە کە چۆتە دەرەوەی شار نەگەڕاوەتەوە، دەتوانی بێی، منیش لێرە بەتەنیام. خۆم کۆ دەکەمەوە و بەرەو فرۆکەخانە دەچم، بەرەبەیان دەگەمێ، ئاژوان بە هەڵەداوان دێت و خۆی لە باوەشمدا جێ دەکاتەوە. لەو کاتەدا دەنگی

تەلەفوونەکەی بەرز بۆوە. بابە پۆلیس بوو، بچین.
سوار تاکسی بووین و لە دەرەوی شار لە دوورەوە قەرەباڵغی بەرچاو دەکەوت و دەیان کامێرا و تەلەفوون بەدەست دەبیندران، کە نزیک بووینەوە چەند پۆلیس و جلوبەرگ چەرمگی نەخۆشخانە، دەوری کەسێکیان دابوو کە پەتویەکی بە سەردا کێشرابوو، ئاژوان نەڕاندنی سروە، سروە! سروە وەک ئەوەی تەلیس لە سەرخۆی لابدا، پەتووی لادا و سەری هەڵێنا، سەیری ئاژوانی کرد وکە ڕووی وەرگێڕا، گەشایەوە و خۆی هاویشتە ناو باوەشم، هەستێکی ونبوو، دایگرتمەوە، لا ناکاو لەم دوور کەوتەوە و دەنگی هەڵبەی و سەمائاسا بە کوردی لە ناو ئەو دەرو ودەشتە، چڕیکاندی و ئەو گۆرانییەی چڕی کە دەیان جار بە گوێیدا چرپاندبووم.
چەندەم پێگوتی کچە سروە، مەچە بتوێنە دووری یار و دیار ، دەتفەوتێنە بەهارە نامرم کچە سروە، شادی و سەیرانە هاوینە نامرم کچە سروە، خەڵە و خەرمانە پاییزە نامرم کچە سروە، گەڵا ڕێزانە زستانە نامرم کچە سروە، بەفر و بارانە ئەو کاتە دەمرم گوڵە سروە، دەست لەک بەر…دانە…
لە ناکاو بەلادا دێت و بەرگ چەرمگ دەگەنە سەری و ناهێڵن بکەوێ.
سروە هاوڕێ لە گەڵ سەما ئەم گۆرانییەی چڕی و دەیان کامێرا بەدەست، فلیمیان لە هەڵدەگرتەوە و ئاژوان خەریکی وەرگێرانی گۆرانییەکەی دایکی بوو بە ژۆڕنالیستەکان.
هەفتەیەک کۆڵان بە کۆڵانی شار گەڕاین و لە سەر بەرزترین شوێنەکانی شار، کە شوێنی مێژوویی و پڕ لە هونەر بوون، سەیری دوور دوورەکانمان دەکرد، ئەو دەیگوت هەوە دەبینی! ئەوجا بە چوار دەوری خۆیدا دەسووڕاو دەیگوت هەوە دەبینی، هەوە دەبینی؟ هەرکمان دەگەڕاینەوە بە جیهانی منداڵی خۆمان و ئەو کاتەی لە سەر سەربان بەیەکترمان دەگوت، هەوە دەبینی، هەوە دەبینی؟
لە شوێنێک لە قەراخ جۆگەیەک لە ناو شار دانیشتبووین، وتی بەیادی قاوەی کوردی، داوای قاوە دەکەم، وابزانە لە سەر حەوزە چاومان بڕیوەتە جووتە ماسی کە سەر و خوار دەکەن. لە ناکاو بەدەنگ بوو.کە سەری هەڵهێنا فرمەسک بە لا چاویدا شۆڕ ببووە. پرسی، دەزانی چەندە دوورم، چەندە تەنیام؟ هەر دوو دەستی گرتە بەر چاوی.
ڕەنگە کەس ئەوی لەبیر نەمابێ، ئەو کەنیشکە زیت و دەنگ خۆش و ڕووگەشی چاو سەوزە، کە لە کەس نەدەچوو، لەخۆی نەبێ. کەنیشکێکی بیرمەند، باوەڕبەخۆ ، کراوە و پڕ لە پڕەنسیپی ئینسانی. ئەوەندەی لە میلان و ئیتالیا و ئورووپا ناودەنگی هەبوو، هەر ئەوەندەش لە وڵاتەکەی خۆی، بەناو مابەوە!
چاوی لە جۆگەکە بڕیوە و لە ژێر لێو دەڵێ،

دڵم پڕە لە دەرد و کوڵ ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت لە شاری چاو ل□ بەر چرای نیئۆن شەوارەکەت بڕۆمە دێ کە مانگەشەو بزێتە ناو بزەم
لە پڕ بێدەنگ مایەوە، دەستی نا ناو دەستم و گوتی بڕۆین. ئەو بێدەنگ و من بێدەنگ بە قەراخ جۆگەدا ڕێگەمان دەبڕی، لە ناکاو خۆی هاویشتە باوەشم و سەری کەوتە سەر سینگم و چاوی لە چاوم بڕی و دیسان لە بەر لێوەوە دەڵێ:
چلۆن بژیم لە شارەکەت کە پڕبەدڵ دژی گزەم؟! لە شارەکەت، کە ڕەمزی ئاسن و منارەیە مەلی ئەوین غەوارەیە غەوارەیە غەوارەیە!
من بێدەنگم و خەڵک کە بەلاماندا دێن لە ئێمە بێدەنگتر سەیرمان دەکەن و تێدەپەڕن، کەسانێک دەیناسنەوە و سەر دادەنوێن و بێدەنگ تێدەپەڕن. سەری هەڵهێنا، چاوی لە چاوەکانم بڕی، خۆی هەڵکێشا، دەمی نایە ناو چاوم و ئارام گوتی،، ئەم ڕۆژانە دوا ڕۆژەکانی ژیانی منە، تۆ تەنیا کەسی کە بەم ڕازە دەزانی. سەرەتان هەموو گیانی داگرتووم، ئاگات لە ئاژوان بێ. ئاگات لە ئاژاون بێ، ڕاستە کوڕی تۆ نییە، کوڕی منە و من و تۆمان نییە.،، دیسان بێدەنگ دەبێ، بزەیەک دەکەوێتە سەر لێوی و دەڵێ،، جلە کوردییەکانم بە کراسە زەردەکەوە بۆ تۆ بەجێ دێڵم، ئیتر پێویست ناکا بچی جلی خوشکت ل□ بەر کەی. ،، پێکەنی، پێکەنینێکی پڕ لە جوانی، ئەوە دوا وێنەی سروە بوو.

برایم فەڕشی

ڕۆژێک لە ڕۆژان

کردارە خۆ نەویستەکانی دیگایی خۆنەویستی خۆمان.. کارزان عزیز عبدالرحمان

دیدیگشتی لە کۆنەوە واباوبووە کە هۆکارەکانی دەگەرێتەوە بۆ سەردەمی سەدەی 18 ی زایین بەتایبەتی شۆرشی فەرەنگەکان ..
چونکە دیدیگشتی بەرپرسیارێتی زربەی شتەکانە چونکە هەموو کاتێك دید هۆکارێکە بۆ دەرخستنی تەواوی شتەکان چونکە لە سەردەمی

یۆنانیەکاندا دیدیگشتی زۆر بایەخی پی ئەدرا چونکە ئەو کاتە لەناو [ئاپۆرا]دا بلاو دەکرانەوە چونکە لەوسوردەمەدا هەر ئەوە هەبوو تاکاتی ئەوەی خەڵکی لەسەر دیوارەکان بۆچوونەکانی خۆی دەرە بری دەیی گەیاند بە کەسانی تر بەو جۆرە دیدی گشتی وردە وردە دەچووە قۆناخی پەرەسندنەوە، لەسەردەمی رۆمانەکاندا دیدیگشتی کەوتە ناو قۆناخی تازەوە بۆیە. لەسەردەمی رێنیسانسیشدا تەواویی دیدەکان گەشەیان کرد خەڵکی تا حەدێك ئازادی بەخۆیەوە بینی بۆیە سەردەمی بووژانەوە بە سەردەمێکی تەواو ئازادی دێت بۆیە سەردەمی ڕێنسانس ئەتوانین ناوی بنێن سەردەمیی دووبارە لەدایك بوونەوەی ژیان هەر لەم سەردەمەیابوو کە مارتن لۆسەر هات کە [صکولار غوفران]، کلیلی دەرگایی بەهەشت بۆیە چینی دەسەلاتی کڵیسە ئەوکاتە وایان لەخەڵکی دەکرد کە زەوی و زارو کۆیلە کانیان لە گەڵ کچ و ژن و ماڵی خۆیان بدەنە دەسەڵاتی کڵسە تەنها بۆ ئەوەی صکولار غوفرانیان دەست کەوێ کاتێ دەچنەوە بۆ دوونیاکەتر، بۆیە مارتن لۆسەر هات وتی من هەموو دۆزەخ ئەکرم با بەهەشت بێتە خۆرایی ئەم هەڵسو کەوتە پیاوانی کڵسەی تورەکرد لەبەر ئەوە بوو کە کەس تێنەگەشتوو لەم قسانە ئەوەش بۆ ئەوە ئەگەرێتەوە کە دەسەلاتی پیاوانی کڵسە رێگەیان بەکەس نە ئەدا ئینجیل بخوێنەوە یان شەرعی کەن هەموویان خۆیان ئەیان کر بۆیە دەسەلاتی مارتن لۆسەر لەسەردەمی ڕێنسانس دا هات ئەم بۆچوونەی لە [رادیکاڵەوە] گۆڕی بۆیە بەسەردەمی بووژانەوە ناسرا.

1. داوەریی: بریتیە لەو بیرکردنەوەوانەی کە لەشێوەی رستەیەکی ناچاریدا گۆزارشت لە خۆی دەکات پشت بە زۆربەی شتەکان دەبەستێ بابەتێکی دیاری کراو دیاری دەکات ئە دووبات کردنەوەیا بابەتی بێت یان نا.
   مەبەستمان لە داوەریی ئەوەیە کە هەموو کات ئەو بابەت دیاریی ئەکەین کە خۆمان بریاریی لەسەر ئەدەین بنموونە سوکرات یان مارکس کە داوەریی بوون یەکیان بر چینی پرۆلیتاریان و چینی کرێکار ئەوی تریان بۆ چینی بیرکرنەوەو بیرو را بەلام هەردووکیان بەداوەریی مەزندە ئەکرێن چونکە داوەری وشەیەکە هەمیشە هەمیشە پشت بە بابەتی یان چەسپاندنی بابەتێکی دیاری کراو دیاریی دەکات کەچۆن بی یەوێ داوەرریی تێدا بکات ..

3. بەرجەستە بوونی تێگەیشتن و ناسینی دیاردەو رووداوەکان و

رەهەندەکانیان واتە کارلیك كردنی دەروونیانەی تاك ل□ □ تاوتوێکردنی
ئەو دیارد□و ړووداوەنەدا

لایونگری ئەم رەوتە [فلورد، اولبورت، ف،ا،کی، تشارلز کولی]

نموونەی ئەم رەوتە: چارلز کۆلی پێوایە دیدیگشتی بریتی نیە لە
کەڵەکە کردنی یەکە یەکەی رای تاکەکان، بەڵکو کردەی ڕێخستنی
بەرھەمەکانی ھاوکاری وھاوبەشیکردنیان□ ل□ □ کردەی گەیاندن و
ئاڵوگۆرکردنی کاریگەرێتی دوولایەنەیاندا..

بەلام لەو سەردەمە دادیدیگشتی زۆربەی جار رای ئاپۆرایی لەسەر نیە
بەڵکو رایی تاك رۆل دەبینێت لێرەدا بۆیە ھەموو کات ئە لە جێ گشت
بریار ئەدات ب□ی ئەوەی رازی بێ یان نا مو ھیم ئەوەیە کە لە
ئێستادا دیدیگشتی رۆلی نیە چونکە خەڵکی چاوی بەستراوە بە بۆچوونی
ئەم و ئەوە کە ھەمیشە ئەوەی ئەو دەیلیت راستە بۆیە لە تەواویی
دیدیگشتیدا ھەمیشە [ئاپۆرایی] گرینگە نەك رایی تاك رایی تاك
کاتێك گرینگە ئەوەش ئەوەیە کە رایی گشت وەرگرێ تاکیش رای گشت
بگەیەنێتە شوێنی مەبەست، بەڵام ئەمە ل□ ئێستا من وەك خۆم بە دیدی
خۆم بەدی ناکەم ..

1.جەماوەر دیاردەیەکی کۆمەڵایەتییە،

2.ئەوە پڕۆسەی جۆشدانە دەتوانێت راق□ی ئاوێتەبوونی تاکە کان بکات
لەناو جەماوەرداو توانەوەیان تێدا

3. سەرکردەی جۆشدەر مومارەسەی پرۆسەی خەولێخستنی موگناتیسی
دەکات لەسەر جەماوەر بەھەمان ئەو شێوەیە پزیشك لەسەر نە
خۆش دەیکات.

نووسینی و ئامادەکردنی: کارزان عزیز عبداراحمن \ قوتابی زانکۆ